

Indonesië

van west naar oost, van Java naar Bali

29 augustus 2016 – 16 september 2016

Piet Buitendijk

versie: 14 november 2016

-blanco-

Jakarta

De aankomst in Hotel “De Rivier” in Jakarta is een verrassing. Had ik mij zeer eenvoudige hotels in de stijl van een houten hut voorgesteld, dit hotel in het centrum van Jakarta ziet er uit als een luxe paleis, van buiten geheel in het wit. Portiers aan weerszijde van de glazen toegangsdeur buigen als knipmessen en doen de deur voor je open. Van binnen lijkt het op een Amerikaans groot hotel. Ik krijg een kamer op de zesde etage met een 'kingsize bed'. Een zwembad met uitzicht op de stad is te vinden op de derde etage.

Met een groepje ga ik direct naar buiten, op stadsverkenning, er is nu nog een paar uur daglicht. Het hotel is gelegen aan een modderig en half droog kanaal dat door het oude centrum van de hoofdstad loopt. Het rivierwater stinkt en het lijkt wel op een open riool. Deze wijk is het oude historische stadscentrum, zo is er verteld. De enorme hoeveelheid verkeer met auto's, scooters en vooral brommers is het eerste dat opvalt. Ook wij toeristen worden bekeken, zoveel buitenlanders lijken er niet te komen in deze buurt. Grote contrasten in de stad, vervallen en slecht onderhouden gebouwen en daar tussen dure staatsgebouwen met agenten voor de

ingang. Een stukje Nederlands glorie zien we terug in een ijzeren ophaalbrug over de stinkende rivier. Aan de overkant van die rivier zien we de straatverkopers met hun etenswarenkarretjes. Het smalle trottoir is moeilijk beloopbaar. Er onder loopt blijkbaar het echte riool en hier en daar ontbreekt er een tegel. We zijn met z'n allen op zoek naar een terras voor de eerste Bintang. Maar alcohol is hier niet te verkrijgen. Bij een terras vragen we naar bier, naar Bintang, maar de mevrouw met hoofddoek schudt alleen maar “nee”. Dat hier voornamelijk moslims wonen realiseren we ons nu. Vol verbazing kijken we naar de verkeersdrukte op

een rotonde. Handkarren trekken zich niets aan van de verkeersregels en gaan tegen de stroom in op de rotonde. Dat er in mijn reisgids staat dat er “voornamelijk linksrijdend verkeer” is, begrijp ik nu wel. De onophoudelijke stroom van brommers en scooters doet me denken aan een mierenkolonie. Na deze eerste kennismaking van een uurtje met de stad Jakarta wandelen we terug naar het hotel. De hotelportiers houden de glazen deuren van de glanzende lobby voor ons open en maken een beleefde buiging.

Het hotelzwembad is fraai gelegen op een uitbouw van de derde etage. Er is uitzicht over de stad, de temperatuur van het water is prettig en het bad is voldoende groot. Maar toch is het er ongezellig, er zijn geen andere badgasten en de zon is aan het ondergaan. Na een paar baantjes verlaat ik de verder lege zwembad patio en ga terug naar mijn luxe kamer met enorme afmetingen en het kingsize bed.

Op voorstel van onze Indonesische reisbegeleider, Rudolf, gaan we deze avond gezamenlijk eten in het oude stadscentrum, in het Batavia café. Eigenlijk is dit de enige plaats in deze buurt waar je veilig als toerist kunt eten. Al die lekker uitzierende gerechten die bij de kraampjes op straat verkocht worden zijn ongeschikt voor onze ongetrainde magen. Met begeleiding van een bewaker van het hotel wandelen we in een compacte groep naar het Bataviaplein in het centrum. Café Batavia zit in een monumentaal gebouw aan het grote plein. We worden naar de tweede etage geleid en krijgen hun uitgebreide menukaart te zien. De bediening is snel en efficiënt. De ambiance is luxe, het is niet het goedkoopste, maar goed eten. Voor de meesten van ons is dit de eerste kennismaking met de Indonesische keuken. Onder begeleiding van een opgebelde hotelbewaker gaat het grootste deel van de groep terug naar het hotel. De jongsten van de groep blijven nog even achter om naar de livemuziek op de begane grond te luisteren. Om tien uur 's avonds stap ik in het kingsize bed na een hele lange dag. (29 augustus 2016)

Van Jakarta naar Bandung

Van Jakarta heb ik nog maar weinig kunnen zien, alleen een namiddag en een avond. Voordat de reis voortgezet wordt naar Bandung, brengt de bus ons naar de haven van Jakarta. Onderweg in de drukke hoofdstad valt op hoeveel verkeer er is. Vooral die niet te stoppen zwermen van brommerrijders zijn indrukwekkend.

De haven van Jakarta is blijkbaar tot een toeristische attractie opgewaardeerd, want er moet entreegeld voor betaald worden. Bij de stopplaats voor de bus zijn er zelfs twee verplaatsbare toiletten, twee 'dixies', neergezet met het opschrift: 'tourist only'. De houten vrachtschepen zoals ze op een rij aan de kade afgemeerd liggen, zijn imposant. Bijzonder gebouwde schepen zijn het, met een voorsteven die majestueus oprijst. Alle aangemeerde vrachtschepen zijn bezig met lossen en laden van de vracht, of de schippers zijn bezig met het onderhoud. Behalve de imposante aanblik is de dramatisch slechte staat van de schepen bijzonder droevig om te zien. In de scheepshuid zie ik scheuren, afgebladerde verf en roestsporen van het

ijzerwerk. Het rivierwater is vies, we zien de drollen langs de kade drijven. De hele toestand is treurig om te zien, maar wel fotogeniek. Foto's maken mag onbeperkt, blijkbaar omdat er entreegelden betaald zijn.

De route naar de stand Bandung is lang en saai, voornamelijk omdat de buschauffeur voor de tolwegen kiest. Voor de gemiddelde snelheid is dat wel goed, maar het uitzicht vanuit het busraampje stelt niet veel voor. Het kost moeite om wakker te blijven in de bus. Behalve af en toe een toiletstop bij een benzinestation is de meest belangrijke stop in de plaats Bogor. Hier staat een bezoek aan de Botanische tuinen op het programma, 'Kebun Raya Bogor' staat er op de borden. De rondwandeling van ongeveer een uur wordt begeleid door een aardige, Engels sprekende moslim mevrouw. Imposante woudreuzen staan er in het fraai aangelegde park. Aan de luchtwortels hangend kun je als Tarzan of Jane tussen de bomen zwieren. Nee, ze doet het niet voor, want ze is zwanger zegt ze, glimlachend wijzend op haar dikke buik. Mooi vind ik de grote rode waterlelies in de vijver bij het paleis. Imposant is het bamboebos en we leren dat bamboe tot de grassoorten behoort. Het uitstapje door de Botanische tuin is een aardige onderbreking van de lange busreis over de rechte tolwegen. Een lunchstop houden we in een shoppingmall langs de snelweg. De geserveerde 'ice-tea' laat ik maar onaangeroerd staan, het is niet zeker dat de ijsblokjes die er in drijven gemaakt zijn van bacterievrij water. Hier leer ik voortaan altijd te zeggen dat ik geen ijsblokjes wil. Voor ons is het kraanwater in Indonesië niet drinkbaar. Als service wordt in de hotels altijd gebotteld bronwater op de kamers klaargezet.

Bij binnenkomst in de stad Bandung belanden we met de bus in een grote verkeerschaos en lange files, maar ook in een tropische regenbui. Het hotel ligt in een buitenwijk en de rit dwars door de stad gaat traag. Bij aankomst in het hotel, als de zon al lang onder gegaan is, kan de bus parkeren bij de overdekte achteringang. Comfortabel en droog komen we het hotel binnen. De bagage wordt door gedienstig hotelpersoneel de lobby ingedragen en vandaar naar de kamers getransporteerd. Dit hotel in Bandung is groot, luxueus en koloniaal ingericht. In de tijd dat men nog met de bagage en de kamersleutels bezig is, kijken we vol belangstelling rond in de lobby, in de gangen en bij het zwembad. Overal hangen schilderijen, staat kunstig houtsnijwerk en weelderige tropische planten. De aanhoudende tropische regenbui die op het lage dak en in het open zwembad klettert maakt zoveel herrie dat je elkaar nauwelijks kunt verstaan. De overnachting in Bandung is niets meer dan een stop op doorreis. Aanbevolen wordt om deze avond te gaan kijken in het 'Parijs van Java'. Het ligt op vijf minuten lopen van het hotel en het is niets meer dan een luxe shopping mall met vele restaurantjes. Omdat ik 's middags al voldoende warm gegeten heb, bestel ik in een koffiëbar een grote Americano en een croissant. Veel meer is er in deze buitenwijk van Bandung niet te doen voor deze ene avond.

(30 augustus 2016)

Naar Pangandaran

Vanochtend ben ik om zes uur als eerste gast in de ontbijtzaal. Het buffet staat vol met nasi, bami en soep. Voor een broodontbijt is er alleen toast en jam te krijgen. De zaal loopt snel vol met moslimvrouwen verhuuld in hoofddoeken. Blijkbaar is er een conferentie of een cursus of iets dergelijks. Ze laden de borden vol met etenswaren die ik niet begrijp. Het is een onverstaanbaar gekwebbel van al die vrouwen. Tijdens drie koppen koffie sla ik het tafereel gade. Het vertrek met de bus is om acht uur en op de kamer kan ik in alle rust de reistas klaar maken. Bij het vertrek vraagt de reisbegeleider aan mij of ik de zee al kan horen, een opmerking die ik nog niet begrijp. Ik vertel dat ik tot nu toe alleen het gekwebbel van de vrouwengroep op cursus gehoord heb. Dan hoor ik dat het allemaal dames van de gezondheidsdienst zijn.

Vandaag is de eerste mooie dag in Java. Dan bedoel ik niet het weer, maar wel de omgeving, de reis en het uitzicht. Tot nu toe vond ik Java nog niet echt de moeite waard. Het enige wat ik gezien heb zijn drukke steden en tolwegen. Vandaag gaat de busroute over heuvelachtige en smalle wegen. Het uitzicht is veel mooier nu we vaak langs groene rijstvelden met valleien en terrassen rijden. Hier en daar kronkelt een riviertje door de rijstvelden. De rijst lijkt nog niet rijp te zijn en slechts sporadisch zien we boeren aan het werk. Helaas kan de bus niet overal stoppen langs de smalle wegen. De enige plaats waar de bus kan stoppen is bij een

mooi uitzicht over een vallei met rijstvelden. Dat dit een populaire stopplaats is, blijkt wel uit de handwerkkramen en de vrouwen met hun kinderen die klaarstaan om hun producten te verkopen als de bus stopt. Vanaf de overkant van de weg wordt toegekeken hoe we uitstappen en foto's maken van de rijstvelden-terrassen. Behalve foto's van de rijstvelden kan ik hier ook portretfoto's maken van de bewoners. Deze weg van vandaag lijkt wel de mooiste van dit deel van Java te zijn. Meer stops langs dit fraaie stukje Java zijn niet mogelijk. Hier op dit deel van de reis komt Java voor mij pas tot leven.

De volgende stop van deze ochtend is bij Kampung Naga, een authentiek en traditioneel dorp. Vanaf de parkeerplaats leidt een trap van 463 treden ons naar het dorpje te midden van de rijstvelden. Het dorpje telt zo'n 300 inwoners en ze wonen in ongeveer 110 huisjes met daken van palmblederen. Een lokale gids van het dorpje, klein van stuk, spreekt een beetje Engels maar is nauwelijks te horen. Tijdens de afdaling van de trappen wordt het uitzicht steeds mooier en komen de dorps huisjes voorzichtig in beeld. Tussen de rijstvelden liggen visvijvers met karpers voor de kweek van het eigen voedsel. De toiletten zijn hier hokjes van bamboe en doeken, hangend boven het water. Zo wordt gelijk voorzien in het voer voor de vissen. Iemand vraagt aan de lokale gids: "you eat the fish?". "Recycling", zegt hij grijnzend. Het verhaal van de

gids dat de loslopende kippen hun eieren zelf leggen in de mandjes die aan de huisjes hangen, vind ik wat ongeloofwaardig. De witte stenen huizen met daken van palmladeren zijn leuk. Ieder huis heeft vier kamers, woonkamer, slaapkamer, keuken en een kamer voor een gast. We mogen kijken in het huisje van de gids, als we buiten de schoenen uittrekken. De kamer voor de gasten blijkt leeg, in de tweede kamer staat ook niets. In de keuken is het donker, pas als ik een foto met flitslicht maak, zie ik pas wat er staat.

De vierde kamer blijft privé. Er is geen elektriciteit, vertelt de gids. Wel zijn er enkele huisjes met een zwart/wit televisie op een accu. Hoe wordt die accu dan geladen vraag ik mij af? Op de trap naar boven zie ik twee jongetjes bezig met een GSM telefoon, werkt dat dan wel hier? Het is een leuk dorpje waar onbeperkt foto's gemaakt mogen worden van de huizen en de inwoners zonder financiële boete. Misschien ook wel omdat we een financiële vergoeding bieden door zo meteen boven aan de parkeerplaats de lunch te gebruiken in een eenvoudig restaurantje dat bij dit dorpje hoort. Op het dorpsplein wordt iemand uit de groep als leider gezien, misschien wel omdat hij de grootste en langste van allemaal is en hij wordt gevraagd wat aardigs in het gastenboek te schrijven. Op het pleintje hangt een grote trommel, waar een paar keer per dag opgeslagen wordt. Nu slaat de gids er heel zachtjes op als demonstratie. Het is zweten onder de tropische zon bij het beklimmen van de 463 traptreden op de weg terug naar de

parkeerplaats. Hier wacht in het eenvoudige restaurantje de lunch op ons. Vooraf hebben we gekozen uit de drie mogelijke gerechten, nasi, bami of de sotosoep.

Terwijl we nog twee en een half uur moeten rijden naar het schiereiland Pangandaran, denk ik wat de bewoners van Kampung Naga nu doen. Zouden ze nu de toeristen weg zijn, hun traditionele kleding vervuilen voor gewone spullen en alle moderne faciliteiten weer te voorschijn halen? Onderweg val ik regelmatig weer in slaap in de bus.

Bij schemerdonker komen we aan in het hotel op het schiereiland Pangandaran. Nu begrijp ik pas de opmerking van de reisbegeleider van vanochtend, of ik de zee al kon horen. Het hotel staat pal aan de weg langs het strand van de Indische Oceaan. Na een snelle douche ga ik op zoek naar het Relax Café, een restaurantje op loopafstand dat door de reisbegeleider aanbevolen is. Een oase van rust in

dit knusse restaurantje van een Zwitserse eigenaresse. Eerst denk ik dat ik de tweede gast ben van deze avond. Aan een tafeltje zit een eenzame jongedame te eten. Beleefd groet ik haar. Later blijkt zij tot het personeel te horen want als ze uitgegeten is en er langzaam meer klanten zich melden, gaat ze bedienen. Voortreffelijk eten is het in het Relax Café en de naam van het restaurant klopt helemaal.

(31 augustus 2016)

Pangandaran

Gisterenmiddag, bij aankomst in het hotel, heeft een lokale touroperator een uiterst summier verhaal gehouden over de excursies die zijn bedrijf kan aanbieden. Zelf heb ik gekozen voor twee tours vandaag, in de ochtend een snorkel en jungle tour en in de middag een boottrip naar watervallen. Het verhaal was zo vaag, dat ik eigenlijk niet weet wat er vandaag te wachten staat, maar ik zal het wel zien.

Om half negen 's morgens word ik met nog negen andere reizigers opgehaald met een busje. Het valt nu pas goed op dat we op een schiereiland zitten, met het hotel aan de westkant van het eiland. Het busje rijdt in enkele minuten naar de oostkant van het eiland en stopt bij een kade met verkoopkraampjes en aanlegsteigers. De eenvoudige steiger van bamboe die enkele tientallen meters de zee inloopt, beweegt onder je voeten als je er op loopt. Aan het einde van de steiger ligt een lange, smalle houten prauw klaar. Een boot van het type waarmee de vissers de zee op gaan. Aan weerszijden van de boot zijn blauwe drijvers gehangen aan bamboestokken, blijkbaar voor een betere balans. Er is net genoeg plaats op de houten bankjes voor ons tien en de twee bemanningsleden. We varen een stukje naar het zuiden op de buitenboordmotor, maar we blijven aan de oostkant van het schiereiland. Op de oever is het stadse karakter verwisseld voor jungle. We blijven op zo'n honderd meter uit de kust dobberen. Het eerste deel van deze excursie is een snorkeltour, maar ik had al besloten dat snorkelen voorbij te laten gaan. Snorkelen heb ik nooit gedaan en zwemmen doe ik alleen in een zwembad. De andere reizigers kleden zich moeizaam om in de beperkte ruimte van de schommelende boot. Uit een krat haalt de bemanning de snorkeluitrusting, er zijn er maar net genoeg van. Men heeft dus geluk dat ik geen snorkel hoeft te hebben, maar dat wisten ze niet van te voren. Iemand klaagt dat zijn snorkelmasker erg vies is en er zit inderdaad een witte schimmelachtig aanslag aan de binnenkant. Van boven af zie ik in het water al de scholen met geel-zwarte vissen. Enthousiast plonst men overboord, dat gaat gemakkelijk. Vanuit de boot kijk ik toe hoe mijn medereizigers de onderwaterwereld verkennen. Er wordt geklaagd dat de snorkels niet goed werken en een paar komen proestend weer boven bij de boot. De snorkelervaring duurt voor mij gelukkig niet al te lang en na een kwartier proberen de eersten al weer in de boot te klimmen. Terug in de boot komen is lastig, want er is geen trappetje of zo iets. Er is alleen houvast aan de

rand van de boot. Met veel spierkracht je zelf optrekken en dan onelegant in de boot ploffen is de enige oplossing. Als ik zo hoor wat men gezien heb, dan heeft men de zelfde geel-zwarte vissen gezien die ik ook zonder moeite van boven zag. Als iedereen weer in de boot aanwezig is, koersen we rustig op de junglekust af. Met een extra laatste versnelling laat de bootsman de boot zover mogelijk op het vlakke strand landen. Daardoor lukt het om met droge schoenen op het zandstrand te komen. Iedereen droogt zich verder af en maakt zich klaar voor de jungletocht die hier vanaf dit zandstrand gaat beginnen.

Vanaf het strand gezien lijkt er een pad door de jungle te lopen. De gids gaat voorop en we kruipen door een stukje dichtbegroeid oerwoud. Het is een kwestie van over omgevallen bomen klauteren en dichtgegroeid struikgewas opzij buigen. Overal gaat het jeuken op de blote benen, het blijken de grote bosmieren te zijn die voor de jeuk zorgen. Na het dichte struikgewas stuiten we op een riviertje. Er is een oversteek mogelijk op een smalle plek door te balanceren op de stenen in de rivier. Ook hier houd ik mijn Lowa wandelschoenen weer droog. Na de rivieroversteek wordt het pad beter. Het is nu een gecultiveerde jungle met soms een stenen pad, of zelfs een informatiebord. De zuidelijke punt van het schiereiland is inderdaad een natuurpark. We zien tweemaal een kudde herten. Ze zijn haast tam, heel nieuwsgierig en je kan heel dichtbij komen. Behalve de herten zien we op de tocht door het natuurpark meer dieren, zoals een jonge duizendpoot, apen hoog in de bomen, een verraan en grote grijze vlinders. Onder een rottende omgevallen boomstam vinden we schorpioenen. De staart is het meest giftig volgens de gids, maar nee, je gaat er niet dood van.

Een aangekondigde verrassing is de druipsteengrot. Een assistent van de gids zit ons al op te wachten op een bankje en zit klaar met zaklantaarns. In de grot zien we de stalactieten en voelen het water omlaag druppen. De bodem is ongelijk en zit vol met ribbels en kuilen. Ondanks de zaklamp is het nog steeds goed uitkijken waar je de voeten neerzet. De grot wordt nauwer en er is geen daglicht meer. De gids vraagt om de zaklampen uit te doen en het is nu echt donker. Ik hoor wat geritsel en dat is het strooien van koekjes, zo blijkt later. De lampen mogen op commando weer aan en dan zien we in een hoek van de grot een familie stekelvarkens met hun jong. Ze peuzelen aan de koekjes. Volgens de gids zijn ze bijna blind en leven in het donker. Onze groep van tien wandelaars lijken ze niet te zien. Ze gaan alleen op hun neus af en de geur van de koekjes. Verder wandelend in de grot wordt het steeds nauwer en lager. We moeten bukken voor de uitsteeksels aan het plafond. Opeens is daar het daglicht weer en staan we bij een andere toegang. Verbazingwekkend zijn hier de twee grafmonumenten. De assistent zit al weer klaar op een bankje om de zaklampen in te nemen.

In de rest van de tocht door het natuurpark zien we parkopzichters op jacht naar een Makaak aap in de boomtoppen die een injectie nodig heeft. Niet veel later zien we een hele familie apen gewoon op de grond. De apen met hun jongen zijn niet schuw en ze zijn te benaderen tot op een afstand van twee meter. Gedurende de wandeling zijn we van oost naar west over het schiereiland gelopen en het stukje jungle doorkruist. De finish is op het zandstrand aan de westkust. Op enkele tientallen meters uit de kust ligt het wrak van een vrachtschip. Bovende is het gesloopt en het wrak ligt imposant op zijn kant. Volgens de gids ligt dat schip daar al een jaar te roesten. In de schaduw van de bomen op het strand wachten we op de boot die ons komt ophalen en die ons naar het bewoonde deel van de westkust brengt. De boot probeert zo vlak voor de kust zijn snelheid gelijk te krijgen met die van de aanspoelende golven om zo ver mogelijk op het zandstrand te landen. Dat lukt net niet helemaal. Bij het uitstappen moet ik toch nog door het zeewater waden. Hier worden mijn Lowa's echt door en door nat.

Om twee uur vanmiddag is de volgende excursie. In de tussentijd zet ik koffie op mijn hotelkamer, maak mijn schoenen en beetje schoon en was mijn stinkende sokken in de wasbak. Die tweede tocht gaat naar de Green Canyon, ook hier was de beschrijving summier of ik heb niet goed opgelet. Pas bij het vertrek met de bus zie ik aan de handdoeken van de medereizigers dat het blijkbaar om zwemmen gaat. Dat heb ik gemist in de uitleg.

Met de grote bus gaan we zo'n 40km naar het noorden en dus van het schiereilandje af. De stop is bij een parkeerplaats aan de oever van een geel-bruin gekleurde rivier. Hier stappen we met z'n zestien in vier fel gekleurde bootjes. De tocht gaat over een rivier dwars door de jungle met een begroeiing van een dicht oerwoud links en rechts. Al snel wordt de rivier steeds smaller en na een kwartier varen stopt de colonne van bootjes bij een lage waterval met in het midden een rotsblok. Het is blijkbaar de bedoeling om in zwemkleding die rots te beklimmen en dan de rivier op te zwemmen tegen de stroom in. Er worden zwemvesten uitgereikt. Hier ga ik toch echt niet aan beginnen omdat mijn zwemervaring te gering is. In de boot blijven is mijn enige optie. De groep zie ik moeilijk en voorzichtig de rots beklimmen en dan opeens zijn ze weg. Zwemmend op weg naar die watervallen die betoverend mooi zouden zijn. Links en rechts van de wachtende bootjes rijzen de rotswallen omhoog. Ook daar lopen stroompjes water naar beneden. De kloof vult zich met een mist van waterdamp. Ik blijf wachten in de boot, terwijl de vier motoristen een dutje doen. Rustig is het niet, want het raast en dondert continue door de herrie van de watervallen.

Enthousiast keert de groep terug, het was prachtig, “awesome”, zegt iemand tegen de bootsmannen. Uit de verhalen hoor ik dat men om bij de watervallen te komen nog tweemaal van een hoge rots moest afspringen om verder te kunnen zwemmen. Dat is niets voor mij met hoogtevrees, dus eigenlijk ben ik gelukkig dat ik niet geprobeerd heb om mee te gaan. Liever had ik helemaal niet meegegaan, dat had 250000 roepies uitgespaard.

Op de terugweg stopt de bus bij een tehuis voor zeeschildpadden. Bekend is dat op de zandstranden hier de schildpadden hun eieren leggen. Ondanks dat de schildpad een beschermde diersoort is, worden de eieren vaak gestolen. In het opvangtehuis en broedplaats van eieren zien we bassins met schildpadden in verschillende grootten en leeftijden. Het verhaal van de gids mis ik, want ik ben even geboeid aan het kijken bij het bassin met de grootste schildpadden. Imposante dieren met een intelligente blik in hun ogen. De grootste zijn bijna een meter groot. Diegene die willen, mogen in het bassin stappen en een schildpad oppakken. Beetje zielig, want het grote beest gaat dan verward met de vier poten rondmaaien en verbaasd kijken. Als je dan van de maaierende poten schrikt en het beest dan met een plons in het water laat vallen, dan vind ik dat niet leuk voor het beest.

Precies om zes uur 's avond zijn we terug in het hotel. Mijn schoenen van vanochtend zijn nog lang niet droog en ik zet ze onder de airco, misschien helpt dat. Vanavond eet ik weer bij het Relax Café, dat was gisteren goed bevallen. Bij het afscheid zeg ik er toch maar bij dat dit voorlopig de laatste keer was, omdat ik morgen verder reis naar Yogyakarta.

(1 september 2016)

Naar Yogyakarta

Een reis naar Yogyakarta die gedeeltelijk met de bus en gedeeltelijk met de boot gaat. Met de bus rijden we in drie kwartier naar het plaatsje Kali Peang, op de kaart is het niet te vinden. Een wandeling van de hoofdweg naar de rivier voert door een paar stinkende straatjes van het stadje. De bus met onze bagage zal rechtstreeks naar de plaats Cilacap rijden waar wij over drie uur ook hopen aan te komen. Tot onze verrassing hangt bij de aanlegplaats van de boten een spandoek met de tekst: "Djoser, een goede reis!". Ik vraag me dan af of dat spandoek er altijd hangt, of alleen vandaag. Nog een verrassing is dat de boten groot en comfortabel zijn. Nu eens geen smal plankje om te zitten, maar twee of drie royale banken met rugleuning. Het zwemvest werkt het beste als zitkussen. Met vier of zes reizigers per boot lijkt het een mooie aangename tocht te gaan worden. Jammer is dat de motor van de boot veel herrie maakt met ploffen en knallen. Een gewoon gesprek voeren op de boot is niet mogelijk. Het vertrek gaat rustig op de brede rivier met geel-bruin water. Aan beide kanten is er een lage jungle begroeiing. De boten colonne vaart niet erg snel en één van de boten blijft zelfs wat achter. Niet lang daarna zien we die boot stil liggen langs de kant. De boot waar in ik zit lijkt voorop te varen. Bij een splitsing in de rivier stopt onze motorist, draait een rondje op de brede rivier en wacht af. Even later komt één van de andere boten achterop, nu met het dubbele aantal passagiers. Blijkbaar is de boot die het meeste herrie maakte uitgevallen door motorpech.

Daarna wordt de tocht wat saai. Het zal drie uur in totaal gaan duren en we moeten nog twee uur. Aan het uitzicht verandert niet veel. Soms een splitsing en soms is de rivier breed en dan weer smal. Ik krijg pijn in de rug van het bankje en aan de oren vanwege de herrie van de motor. Spreken is onmogelijk, regelmatig gaat er zwijsend een rol koekjes rond.

Na twee uur en drie kwartier varen over de rivier, zie ik de contouren van havenkranen en zeeschepen. Dat betekent dat we er nu toch bijna moeten zijn. Na precies drie uur varen legt de boot aan in een drukke haven, pal naast een andere prauw. Bij het van boord gaan moeten we eerst via die andere boot door het verblijf van een Indonesische familie. Bij het parkeerterrein waar onze bus al staat is een havengebouw met maar liefst twee hurktoiletten. Pas als iedereen geweest is, kunnen we met de bus richting Yogyakarta.

Na een uur rijden, worden we blij gemaakt met een stop bij een restaurant waar een lunchbuffet gereserveerd is. Met acht bedienden die in de houding klaar staan, worden we snel aan frisdrank, soep, rijst, nasi, vlees en gemengde groente geholpen. Koffie na, wel oploskoffie en we kunnen weer verder. Er resteren nog drie uren rijden voordat we in Yogyakarta zullen aankomen.

Vlakt bij de grote stad Yogyakarta wordt het verkeer steeds drukker. Ontelbaar aantal scooters halen gevaarlijke manoeuvres uit. Tweemaal raakt de bus een scooter net niet. Bijna is er een botsing met een witte personenauto die niet goed oplet bij het wisselen van rijstrook. Vlakt bij het centrum maakt de buschauffeur nog een noodstop, de tassen rollen van de bank en de spullen vallen uit het bagagerek. Het lijkt of de chauffeur steeds roekelozer gaat rijden. In het drukke centrum van Yogyakarta, met overall eenrichtingsverkeer, rijdt de bus nog tweemaal door een rood verkeerslicht, onder gejoel in de bus.

Onze Hotel-101, ligt in de drukke hoofdstraat. Na de incheck, kamer bekijken en even opfrissen ga ik direct op verkenning in de stad. Richting het centrum en na de spoorwegovergang wordt het pas echt druk in deze hoofdstraat. Op de hoofdrijbaan een file van auto's en scooters. Op de parallelweg alleen maar fietstaxi's, paard en wagens, eetkramen en daar tussendoor winkelend publiek en zo nu en dan een toerist. Ontzettend veel winkels in deze straat, meestal batik-shops. De stoep voor de winkels staat vol met extra kramen en

uitstallingen, zodat je als voetganger wel over de weg moet. Ik moet zigzaggen tussen de fietsen, paarden, karretjes en verkopers. Eigenlijk ben ik opzoek naar een terras voor koffie of iets te eten. Hier vind ik dat niet en door de enorme drukte voel ik mij ook niet op het gemak. Er zou vlak bij het hotel, maar juist de andere kant op, een goed Chinees-Indisch restaurant moeten zitten, volgens de reisbegeleider. Daarom ga ik de zelfde weg terug, richting het hotel en dan naar de rotonde die aangewezen is. Het is heel moeilijk om over te steken bij die rotonde door al het onophoudelijke verkeer. Het lukt om naar het midden van de rotonde te vluchten waar een verlicht monument staat. Merkwaardig is dat hier tientallen mensen foto's van zichzelf en het monument aan het maken zijn. Via deze route is de oversteek korter. Ik kom in de bewuste straat terecht, maar ik zie geen restaurant. De reisbegeleider had niet gezegd waar precies in die straat het zou moeten zijn. Daarom besluit ik terug te gaan, want ik raak gestrest van al die drukte en herrie. Bij de oversteek staat er een agent met een rode lamp en een fluit klaar om te helpen met oversteken. De brommers en scooters rijden gewoon door de stoptekens heen. De fluitende agent heeft geen enkel gezag. Zowat vlak naast het hotel had ik al eerder op de avond een café gezien. Dan ga ik daar maar naar toe en bestel een toast met een mok Americano. Hier is het door te luide muziek ook onrustig, maar beter als buiten.

2 september 2016

Yogyakarta – Borobudur

Als eerste ben ik weer in de eetzaal voor het ontbijt, om zes uur. Ik word wakker als de zon opkomt. De ontbijtzaal loopt snel vol met moslimvrouwen ingepakt in hoofddoeken. Ze kwebbelen zoveel dat het gedaan is met de rust op de vroege morgen. Ik neem de tijd voor het ontbijt want het buffet is zeer uitgebreid en het vertrek voor vandaag is pas om acht uur. Buiten om de hoek bij het zwembad staat de eierenbakker, die je eitje op verzoek bakt, als omelet of als spiegelei. De kwaliteit van de koffie is hier uitstekend.

De bus brengt ons vandaag naar de Borobudur, het bekende tempelcomplex ligt op 45km afstand van Yogyakarta. Maar toch doet de bus er ruim een uur over vanwege het drukke verkeer en de files. Bij de Borobudur aangekomen lijkt het op een topattractie. Al op de kolossale parkeerplaats wordt de bus belaagd door hordes souvenirverkopers die op de bus afstormen. Dan door een uitstalling van marktkramen voordat je bij de loketten voor entreetickets bent. Grappig vind ik dat je direct na de aankoop van het ticket koffie, thee of water aangeboden krijgt. Blote benen moeten afgedekt worden met een sarong, die gratis te leen wordt aangeboden. Merkwaardig is dat een dame met volledige blote schouders en hals wel zo naar binnen mag. Als gids krijgen we een moslim dame die geroutineerd haar verhaal houdt, te beginnen bij

een maquette van het tempelcomplex. Ze spreekt beter Engels dan onze Javaanse reisbegeleider Nederlands spreekt.

Voor ons verijst de indrukwekkende grote stoepa, een massieve ronde structuur gebouwd op een vierkante verhoging van negen verdiepingen en honderddrieëntwintig meter lang en breed. De grote centrale stoepa bovenop staat symbool voor het Nirwana, de hoogste staat van welzijn, het einde van de begeerte en het hoofddoel van het Boeddhisme.

Die enorm beroemde Borobudur maakt op mij nog niet zoveel indruk. Het monument kan alleen beklommen worden en verder kan je nergens in. Slechts enkele van de vele in de stenen gegraveerde afbeeldingen vind ik wel mooi. Nu is er in de loop van de eeuwen ook veel verloren gegaan. Zeker 30% van alle stenen zijn vervangen door hedendaagse rechthoekige stenen zonder versiering om het gebouw

compleet te laten lijken. De gids wijst daar ook nadrukkelijk op. Ze wijst stenen aan die origineel zijn en stenen die noodgedwongen geplaatst zijn om bouwsel bij elkaar te houden. De uitleg van de gids stopt op de zevende etage van het bouwwerk. Op eigen gelegenheid volgt de beklimming van de achtste en de negende etage. Op de één na hoogste zien we de grote verzameling stoepa's geplaatst in een cirkel. Dan op de hoogste etage staat die ene hele grote stoepa, de laatste stap waarin je het 'Nirvana' bereikt. De Borobudur zou een hele mooie rustige en heilige plek kunnen zijn, als het er niet zo druk was met toeristen uit alle werelddelen. Het is een herrie van het gekwebbel en een terreur van 'selfie-sticks'. Men lijkt meer belang te hechten aan een foto van zichzelf, dan aan de geschiedenis en schoonheid van het monument dat men bezichtigt. Het wrange ervan is dat je door je eigen aanwezigheid er zelf aan mee doet. Een verblijf van ongeveer anderhalf uur is voldoende om het gebouw beklommen te hebben tot aan de negende verdieping en dan een rondje rondom alle stoepa's in de richting van de klok gelopen te hebben. Als we beneden in de schaduw van een boomgroepje staan te wachten tot iedereen beneden is, zijn de twee enthousiast fotograferende dames tijdelijk zoek. Later vertellen ze dat ze verdwaald waren tussen de stoepa's die allemaal op elkaar lijken.

Terug in de bus ontstaat er discussie over het verdere verloop van het middagprogramma. Reisleider Rudolf is wat onduidelijk, slecht verstaanbaar en bovendien verandert het plan ook steeds. Eigenlijk willen we geen stadstour in Yogyakarta, niet langs een zilverwerkfabriek, niet langs een leerverwerkingsatelier en ook niet langs de batikfabriek. Ondanks dat we dat duidelijk maken, komen we er niet onderuit, we gaan er toch langs maar dan zo kort mogelijk.

Het bijna verplichte lunchrestaurant zit naast de zilvermederij. Een aantal van ons gaan inderdaad even kijken in de fabriek en in de shop. Ik zie een mooie zitplek in de koffiehoeke die bij de shop hoort. Rudolf maakt de dame achter de bar wijs dat ik een assistent reisleider ben en ik krijg gratis koffie. Ruim voor de voorgestelde vertrektijd van twee uur gaan we zelf al in de bus zitten om onze bedoeling duidelijk te maken.

Bij de leerproductenfabriek ontstaat er een korte ruzie tussen de eigenaresse en onze reisbegeleider Rudolf. Het schijnt over een financiële kwestie te gaan. Binnen vijf minuten worden we weggestuurd en zitten enigszins verbaasd weer in de bus. In de bus zegt Rudolf dat ze 'gesloten' waren. We vinden het niet erg, in weer een verkoopdemonstratie was geen interesse.

De batikfabriek is achteraf gezien erg interessant. Het batikproces blijkt erg arbeidsintensief te zijn en wat die dames daar doen, door de motieven met was op de doeken aan te brengen, lijkt op monnikenwerk. In de werkplaats kan ik interessante foto's maken van de dames die gepassioneerd aan het werk zijn. De arbeidsomstandigheden lijken verre van optimaal. Het is minutieus handwerk met slecht licht. Over hoeveel werkuren het kost om een batikdoek af te werken is de rondleidster wat onduidelijk. Veel van het werk zou gemoderniseerd kunnen worden. Ik zie een mevrouw met een lichtbak de patronen overtrekken op transparant papier, voor iedere batikdoek opnieuw. In de shop met de kant en klare producten is fotograferen niet toegestaan. Het bezoek levert omzet op, want twee dames komen met tassen de shop uit.

De rit terug naar het hotel in het centrum van Yogyakarta gaat tergend langzaam door het vastgelopen verkeer en de verkeerslichten.

Het is vijf uur als ik weer in het hotel ben. Ik weet niet goed wat nu verder te doen en ga wandelen op de Malioboro Boulevard, de hoofdstraat die noord-zuid door het centrum loopt. Het is weer erg druk en ik zie vele winkels met batikproducten, kleding en andere dingen die ik niet wil hebben. Het trottoir is volgebouwd met kramen, eetstalletjes en handkarren. De ventweg staat vol met geparkeerde fietstaxi's en paarden met koetsjes. De fietstaxi's met passagiers zoeken bellend een zigzag koers over de ventweg. Etenswaarenverkopers met handkarren komen uit de tegenovergestelde richting. Daar tussendoor probeer ik samen met vele Indonesiërs en slechts enkele toeristen een weg te banen. Op de rijbaan ernaast ploetert het auto- en brommerverkeer zich toeterend voort van verkeerslicht naar verkeerslicht. Aan het einde van de boulevard kom ik bij het ommuurde complex van het paleis van de Sultan. Meer wandelopties voor vanavond zie ik niet. Het wordt donker en de wolken in de lucht kleuren grijs. Ik besluit om te keren en terug richting hotel te wandelen. Naast het hotel is een knus en rustig uitzienend café, Little W.L. Café staat er op het uithangbord. In de loungehoek bestel ik een portie nasi-goreng.

3 september 2016

Yogyakarta – Prambana

Gisteren een Boeddhistische tempel, vandaag een Hindoeïstische monument van 1200 jaar oud, de Prambana. Ondanks dat die Prambana maar 17km van Yogyakarta verwijderd ligt, doet de bus er toch bijna een uur over om er te komen. Ondanks dat het zondag en zeven uur in de ochtend is, moet de bus zich door het stadsverkeer heen worstelen.

De tempelcomplexen, het is meer dan een tempel, staan in een keurig onderhouden park. Tussen de verschillende tempels rijdt zelfs een treintje voor luie toeristen. Hoe druk het was in het verkeer er naar toe, hoe rustig het is bij de Prambana tempels op deze zondagmorgen.

Onder leiding van een lokale gids bezoeken we eerst de grootste en best gerestaureerde Hindoeïstische tempel. Het is een indrukwekkend bouwsel met tempels in de vorm van maiskolven met vele bewaard gebleven versieringen. Dat er toch veel aan gereconstrueerd is, is te zien aan de vele neutrale en onbewerkte stenen. Fraai vind ik de kamers met de Godsbeelden van Brahma, Shiva Ganesh en Vishnu. Om daar te komen, beklimmen we de trappen die tot in het bouwwerk gaan. Aan het einde is een smalle gang en dan een kamer die alleen verlicht wordt door een klein beetje licht dat via de nauwe toegang naar binnen valt. In de verder lege kamer staan de beelden met het gezicht gericht op de toegang. Het is binnen zo donker dat een zaklamp nodig is om de beelden te zien. Doordat je zoveel moeite moet doen om de beelden te zien, heeft de Prambana iets mysterieus.

Vergeleken met de Borobudur van gisteren, vind ik de Prambana veel indrukwekkender. Komt misschien ook omdat ik de Prambana in alle rust heb kunnen bekijken zonder een enorme zwerm toeristen. Toch wordt

het Prambana complex langzaam wat voller met voornamelijk inlandse toeristen. Onze groep met de grote, blanke mensen trekt alle aandacht. Graag wil men met ons op de foto en zo worden er gemixte groepsfoto's gemaakt.

Met het 'treintje' gaan we naar de Sewu tempelgroep die wat meer afgelegen ligt. Er zijn hier 249 tempels te vinden in de status van gerestaureerd, nog mee bezig, tot tempels waar alleen nog een hoop stenen van over is. Het is onbekend wanneer het ooit helemaal klaar zal zijn. Op het park eromheen hebben zich families geïnstalleerd met picknick manden en kooien met zangvogels. Het gaat hier blijkbaar om de zondagse zangvogelwedstrijden. In het tempelcomplex lijken wel miljoenen stenen en brokstukken te liggen die nog uitgezocht moeten worden. Een haast onoplosbare puzzel. Twee goed bewaard gebleven, of gerestaureerde dikbuikige beelden flankeren de ingang van het terrein met de miljoenen puzzelstukjes. Hier vinden we geen andere toeristen, maar wel een paar kleinere en knusse tempels waarvan de restauratie bijna klaar is. Wat opvalt is dat de beelden in de beeldenkamers ontbreken, wel staat er een lege sokkel. De beelden moeten groter zijn geweest dan de opening in de dikke wanden. Zijn die beelden dan kapot geslagen of in delen uit die tempels geroofd? De reliëffiguren in de wanden zijn er nog wel, maar van velen zijn de hoofden moedwillig beschadigd. Dit kleine Sewu complex vind ik het mooiste deel van de Prambana tempels. Het treintje, het lijkt wel een Disney attractie, brengt ons weer naar de hoofdingang van het park terug.

In verband met de logistiek, onder andere door de andere helft van de groep die eerst is gaan fietsen, gaan we naar Yogyakarta terug met de openbare bus. Reisleider Rudolf moet een paar maal aan de lokale bevolking vragen waar de bushalte is. Een paar minuten wandelen brengt ons naar die vreemde halteplaats. Het is een afgesloten ruimte met glazen wanden op een verhoogd platform. Binnen zit vier man personeel om kaartjes te verkopen. De kleine stadsbus is heel modern met airco en geautomatiseerde afroep van de haltes. We bezetten alle bankjes achter in de bus. De locals blijven voor in de bus staan, hangend aan de lussen. Misschien wat schroom voor die grote blanke mensen? Pas na een tijdje komen er een paar Indonesiërs achter bij ons in de bus. Pas als iemand van de Nederlandse groep een gevallen mascotte beertje van de grond raapt en aan het verlegen meisje terug geeft, is het ijs een beetje gebroken. De terugrit is met een halfuurtje een stuk sneller dan de heenreis met onze grote touringcar. Toevallig passeert de bus het hotel in de hoofdstraat, hier stappen er vier van de groep van tien uit. De rest gaat verder mee, richting het Kraton, het paleis van de Sultan. Na de uitstap bij de halte is het nog tien minuten wandelen naar de ingang voor bezoekers van het paleis. Nu bij daglicht vind ik het stadscentrum er een stuk vriendelijker er uitzien dan bij schemer en avond zoals ik het eerder gezien heb.

Binnen in het Paleis van de Sultan biedt een Nederlands sprekende gids zijn diensten vanzelf aan. We besluiten deze gids te huren voor 10000 roepies per persoon. Het belangrijkste in het paleis lijkt de troonzaal te zijn. Hier houdt de gids ook zijn langste betoog en ook hier heb ik nog wat aandacht voor zijn verhaal. De troonzaal is gedeeltelijk open met vier open zijanten en een met bladgoud verguld plafond. De gids illustreert zijn betoog met het afspelen van filmpjes op zijn iPad van de inhuldiging van de Sultan en de bezoeken van Juliana en Bernhard in het verleden. Bij de Polygoon filmpjes herken

ik de stem van commentator Philip Bloemendaal. In de lage bijgebouwen worden we langs tentoonstellingen met klederdrachten en foto's geleid. Ik vind het niet zo interessant meer. Gelukkig luisteren de vijf anderen af en toe nog wel naar de gids. Het Paleis is zeker niet het hoogtepunt van een bezoek aan Yogyakarta, ik ben opgelucht als de rondleiding klaar is en we de gids zijn honorarium van 60000 roepies en een fooi kunnen geven. We gaan op zoek naar koffie, ergens in de buurt van het paleis, maar het is niet te vinden. De meest cafeïne behoeftigen kopen blikjes ijskoffie uit een koelvitrine bij een winkeltje in de drukke hoofdstraat. Hier is het ook dat onze groep van zes zich splitst. De ene wil kunstnijverheidswinkels bezoeken en de anderen willen shoppen in de Malioboro hoofdstraat. Ik wil geen van beide en ik kies voor een wandeling naar het hotel. Het is al in de middag en ik heb nog geen lunch gehad, eigenlijk heb ik daar ook geen trek in. Verder weet ik ook niets anders te doen en de drukte van de hectische stad komt zwaar op mij af. Ik besluit tot een siësta op mijn hotelkamer.

Het is tegen zes uur in de avond als ik weer wakker word en ik hoor het geraas van een tropische regenbui. In het hotel-restaurant zoek ik op de menukaart een klein hapje uit en ik bestel een mie-soep. De regen wordt minder en om de voorraad roepies op peil te houden ga ik op zoek naar een ATM. Eerst maar naar die ATM die links om de hoek van het hotel zit. Een keurig glazen, afsluitbaar hokje, maar de machine accepteert mijn bankpas niet. Bij de hotelreceptie vraag ik de weg naar een ATM die het wel doet. Ze verwijzen mij naar een ATM in de Malioboro hoofdstraat, maar dan rechtsaf en vijf minuten lopen. Die ATM in een hokje vind ik snel, maar ook deze doet het vast helemaal niet, want het scherm is blauw met de Windows XP iconen. Volgens mijn reisgids zit er op de Malioboro zowat om de twee honderd meter een ATM. Zo kom ik snel bij een ATM die mij probleemloos ruim een miljoen roepies uitkeert. Toevallig vind ik hier aan de overzijde van de Malioboro toch nog een echt terras waar ze goede koffie serveren. De regen is nu pas echt opgehouden.

4 september 2016

Reisdag naar Malang

Een lange reisdag, waarbij we ongeveer tien uur in de bus zullen moeten zitten. Er zijn een paar stops onderweg. Na twee uur rijden stoppen we in een plaatsje waarvan de naam onbekend blijft. Het hoogtepunt is hier de koek en banketwinkel waar ze slechte koffie serveren. Rond het middag uur stopt de bus bij een restaurant van de categorie 'vreetschuur voor toeristen op doorreis'. Zeer efficiënt wordt hier een lunchbuffet verstrekt. Dan in de namiddag nog twee plasstops bij benzinstations en daar mee hebben we alle excursies van vandaag gehad.

Het landschap verandert wel onderweg van Yogyakarta naar Malang. Van een keten van aaneengesloten stadjes wordt het meer landelijk. In de namiddag gaat de weg omhoog en de bus moet flink klimmen. Malang ligt achter de berg zegt reisbegeleider Rudolf een paar keer. De route die de bus rijdt is het toeristische hoogtepunt van vandaag. De chauffeur neemt scherpe bochten en links van de bus zien we diepe ravijnen. In de dalen zie ik groene rijstvelden, bruisende riviertjes en kleine watervallen. Het is jammer dat we nergens kunnen stoppen op de doorgaande bergweg en ook dat het al schemerig is. Als we Batu, de voorstad van Malang binnenrijden is het echt donker. Wel zien we in het centrum van Malang luxueuzere winkels en ziet het verkeer er minder druk en chaotisch uit. Helaas staat het hotel aan de rand van de stad in een buitenwijk. Het is weer een deftig hotel met ongekennde luxe.

Zo snel mogelijk na het betrekken van de hotelkamer voor één nacht, sta ik weer buiten voor een verkenning. Het hotel is gelegen aan een razend drukke straat, waar het auto- en brommerverkeer zich in twee richtingen door heen spoedt. Vlakbij is een grote kruising met een al even drukke weg. Op de kruising kijk ik in alle richtingen, maar geen van de drie andere wegen ziet er aantrekkelijk uit. Alleen maar de duisternis van verlaten hoge kantoorgebouwen. Er is een lichtpunt, letterlijk, op de hoek is er een Pizza Hut. Na het lunchbuffet van afgelopen middag heb ik niet veel trek meer, maar een klein hapje gaat er nog wel in. Binnen bestel ik de allerkleinste pizza die ze hebben, een mini-meat-panpizza. Samen met een Pepsi-Cola kost dat niet meer dan omgerekend zo'n vier euro. Terug in het hotel neem ik bij de koffiebar in de enorme lobby nog een eenvoudige koffie. Meer opties voor vanavond kan ik niet bedenken, dus ik kruip in het kingsize bed op mijn hotelkamer.

(5 september 2016)

Van Malang naar Bromo

Voordat we met de bus verder reizen, maken we eerst een korte excursie in de stad Malang. Het is de geboortestad van onze reisbegeleider Rudolf, dus we verwachten een deskundige rondleiding. De buitenwijk waar het hotel stond gaf geen plezierige indruk met het vele verkeer. Het centrum van de stad is veel leuker. De bus stopt op het plein met het stadhuis en de grote ronde stadsfontein. Het is een fraai park in het midden van een grote rotonde. In het midden een vijver met fontein en rode waterlelies. De fel gekleurde zonnebloemen van plastic als decoratie geven het een kunstzinnige sfeer. Een tuinman knipt met een schaar minutieus de

coniferen in het model. Tegenover de fontein ligt het lage witte gebouw van het stadhuis met het opschrift: 'Balaikota Malang'. Met Rudolf voorop wandelen we naar de vogelmarkt, want die zouden we zeker moeten zien.

Die vogelmarkt biedt een ongekende variëteit in tropische vogels waar geen dierenwinkel tegenop kan. Grappig, maar ook zielig zijn de in fluorescerende kleuren geverfde keukens die een verkoper aan ons argeloze toeristen laat zien. Zouden die vogels in de kleuren geel, roze en paars nog lang leven na hun verfbad? Behalve vogels zien we ook andere kleine huisdieren, zoals

katten. Ze zitten in hokjes waarin ze maar net passen zonder te kunnen bewegen. De handelaren zijn niet opdringerig, ze snappen blijkbaar wel dat toeristen geen vogels kopen. Vervelend zijn wel weer die brommers die er door willen over de smalle weg met aan weerszijden kramen en kooien. Een trapje af en we komen bij de aquariumafdeling. Hier is het wat donkerder, handelaren zitten in

de gedeeltelijk gesloten containers met hun handel. Het aanbod overtreft alles van wat ik ooit in aquariumwinkels gezien heb met betrekking tot het aantal soorten en het aantal visjes. Enorme bakken vol met een soort staan nauw op elkaar gepakt. Zielig vind ik het voor de visjes die bij enkele handelaren in kleine plastic zakjes met water opgesloten zitten, zonder dat ze kunnen bewegen. Een trapje op en we slenteren verder langs de stallen met nog meer vogels, papegaaien en parkieten. Aan het eind van de straat vinden we dan toch nog de aangekondigde slang in een glazen bak.

Bij een bevriende touroperator voor Jeep tours naar de Bromovulkaan is er een mogelijkheid voor een toiletstop. Er hangt een spandoek met een Nederlandse tekst: ' Hartelijk welkom in Malang, Huize Djon, geschikt voor het maken van mooie uitstapjes, gezellige sfeer voor iedere gast '. Ook de touroperator spreekt een paar woorden Nederlands. Hier is het bezoek aan het toilet gratis en kost niet de 2000 roepies die meestal betaald moeten worden.

Op het vervolg van de wandeling door Malang moet er een verkeersplein overgestoken worden. Zonder hulp is dat bijna onmogelijk door de onophoudelijke stroom van auto's, scooters, brommers en handkarren. Een verkeersregelaar staat midden op het plein met een fluit en een aanwijzstok. Hij doet zijn best en fluit steeds, maar dat helpt nauwelijks. Het verkeer negeert alle tekens en raast gewoon door. Reisleider Rudolf zwaait met z'n pet naar het naderend verkeer en dat helpt beter. In een compacte groep kunnen we oversteken.

We lopen richting een kerk om die kort te bezoeken. De buitenkant van de kerk is niet bijzonder, meer saai en kaal. Binnen is het interieur uiterst sober. Rudolf loopt met een aantal mensen naar achteren in de kerk om daar iets uit te leggen. Mij kan het niet zoveel schelen en ik blijf voorin op een bankje wachten.

De bus staat ons op te wachten bij Toko Oen en dat is één van de oudste cafés, 'al sinds 1930 een begrip', staat er op een bord. Ook in mijn reisgids krijgt Toko Oen een bijzondere vermelding. Rudolf vraagt of we koffie willen drinken, maar op zo'n manier dat duidelijk is dat hij eigenlijk wil instappen en doorrijden. Gelukkig vindt iedereen dat we zeker toch naar Toko Oen moeten voor koffie. Maar goed dat we ons niet te veel laten leiden door de reisleader, want Toko Oen is dé plaats die je gezien moet hebben. Eenmaal binnen sta je midden in de sfeer uit de jaren 50, door de aankleding, het meubilair, het personeel

en de menukaart. De crèmegroene kleur van de kozijsen, de gordijntjes en de houten stoelen maken het als een decor van een jaren 50 film. Op de planken staan de glazen potten met snoep en koek. In een hoek staat een broodsnijmachine die nog echt gebruikt wordt, getuige het lawaai dat we straks horen. Het personeel loopt in kleding uit de jaren 50 en op de menukaart staan Nederlandse gerechten zoals erwtensoep en croquetten. We bestellen koffie en even later wordt die gebracht door de ober in een wit gesteven kostuum op een ouderwets dienblad. Uit de blauw porseleinen kopjes proeven we sterke koffie en vinden op de bodem een flinke laag prut, zoals eigenlijk hoort bij die tijd. Veel te kort blijven we hier, want Rudolf dringt aan op vertrek omdat er nog vele kilometers afgelegd moeten worden.

We moeten verder met de lange rit richting de Bromo vulkaan. Om de twee uur mogen we er even uit voor een plaspauze bij een benzinestation. We raken bekend met die benzinestations die er allemaal hetzelfde uitzien. Steeds een stop van een kwartiertje en in de shop kunnen we dan wat kopen voor onderweg. Een echte lunch rond twaalf uur zit er niet in, we kunnen pas weer wat eten als we op de eindbestemming voor vandaag zijn. Als lunch voor vandaag koop ik een pak koekjes.

Ergens in de middag komen we in het plaatsje Sukapura aan. Hier zullen we overstappen in vijf Toyota Jeeps die ons verder naar de Bromo vulkaan zullen brengen. Vanaf hier wordt de weg te smal en te steil voor de grote bus. De grote bus zal op een parkeerplaats in Sukapura blijven staan en de chauffeur en de bijrijder zullen in de bus overnachten. Om het National Park van de Bromo vulkaan binnen te mogen, moet er eerst 230000 roepies per persoon aan entree betaald worden.

De Jeeps zullen ons nu met een klein deel van de bagage naar het overnachtingshotel brengen. Het Bromo Permai Hotel is het dichtst bij de Bromo vulkaan gelegen hotel en is dus een unieke plaats. Achter in de Jeeps zijn er twee bankjes dwars gemonteerd. Hier kunnen vier mensen zitten, naast de bestuurder is er plaats voor een vijfde passagier. Het past allemaal net met het rugzakje op de knieën. De bochtige smalle weg stijgt uiteindelijk naar zo'n 2000 meter hoogte. De ervaren chauffeur rijdt snel en zeker. Achter in de Jeep moeten we ons goed vasthouden bij iedere bocht. De weg is smal, op enkele plaatsen is het zelfs eenrichtingsverkeer. Op de bredere weggedeelten proberen brommers en scooters ons in te halen. Ze dragen bijna allemaal een masker vanwege het stof. Het is drie kwartier in colonne rijden en naarmate we hoger komen, wordt het merkbaar kouder.

In mijn reisgids wordt het Bromo Permai Hotel zelfs afgeraden, maar ik vind het toch echt het leukste hotel tot nu toe. Het is niet luxueus, maar gezellig, functioneel en schoon genoeg. Vanwege de koude nachten zijn er extra dekens en in de namiddag wordt er heet water in thermoskannen op de terrastafels voor de kamers gezet om zelf koffie en thee te maken. Het restaurant ziet er gezellig uit met de aankleding van donker hout. De bediening in het hotel is vriendelijk en het eten is uitstekend. Dus met de tekst van de vermelding in de Trotter Reisgids ben ik het oneens.

Er is nog voldoende tijd en daglicht om nu de wandeling naar de top van de Bromo vulkaan te doen, in plaats van morgen, zoals eerder bedacht. Vanaf een uitkijkpunt bij het hotel zien we de Bromo al liggen te midden van een zandvlakte. Het is de caldeira met een diameter van 11km en het is een oude krater. Wat dus zand lijkt, is grijze lava-as. Vanaf hierboven ziet het landschap er haast buitenaards uit. Het doel is de Bromo vulkaan die van hieruit zichtbaar is, te beklimmen tot aan de top van de kraterrand. Daarvoor moeten we eerst afdalen in de caldeira, de grote vlakte van lava as oversteken en dan met een trap van enkele honderden treden naar de krater klimmen.

Vanaf het hotel is het een korte, maar steile afdaling over een asfaltweg, totdat we via een paadje naar rechts aan de rand van de caldeira staan. Een woestijnlandschap is nog de beste omschrijving, dan niet met met geelbruine Saharazand, maar met het grijszwarte lava as. Het ziet er mysterieus uit en de silhouetten van paarden in galop over de vlakte maken het plaatje af. De route is eenvoudig uitgelegd, dwars door de caldeira, richting een kapelletje en dan zie je vanzelf de trap naar de top van de vulkaan. Ook kun je de sporen van de motoren en de paarden volgen. Al na een half uur bereiken we de voet van de vulkaan. Alles aan

ons is al stoffig en grijs van de stuivende lava as. In het landschap zien we nu grillige vormen van greppels, vroegere lavastromen en de spelingen van de wind. Het is een futuristisch en eigenaardig landschap. In de zachte stenen wand van een grillige greppel zijn door een kunstenaar figuren en grappige gezichten uitgehakt. Het grillige pad gaat slingerend gestaag omhoog. Onderaan de trap staan twee paarden geduldig te wachten en hun eigenaren zitten op een gemetseld muurtje. Ze wachten geduldig op klanten die de weg door de caldeira niet te voet willen afleggen. Ze zullen vast hun diensten aanbieden als we terug gaan. Die trap met zo'n 250 treden valt best mee. Enkele medereizigers moeten halverwege uithijgen. Ik vind het lastig dat de stenen traptreden zijn dicht geslipt met lava-as, waardoor ze schuin lopen en je minder stabiel staat. Voor extra houvast is er wel een stenen leuning gemaakt.

Bovenaan de trap is een smalle richel waarop je langs de krater kunt lopen. Volgens de boeken ligt deze rand op een hoogte van 2100 meter. Een gat met diameter van 800 meter en een diepte van 200 meter ligt voor je. Ook hier staat weer een hekje, zodat het risico niet te groot is. Als er meer dan zes mensen aan de kraterrand staan, dan is het al wel vol. Je moet elkaar dan voorzichtig passeren. De wind staat vandaag gunstig zodat de dampen vanuit de krater van ons af geblazen worden. Hierdoor kunnen we tot diep onderin de krater kijken zonder bedwelmd te worden door zwaveldampen. De verstrekte mondmaskers hebben we niet nodig. Indrukwekkend is het gerommel en gedonder dat bij vlagen onderuit het gat komt.

De rand onder je voeten trilt dan licht. Het begint al wat donkerder te worden en het wolkendek in de lucht trekt dicht. Ik meen regendruppels te voelen, maar het is as wat neerregent. Zwarte vlokjes dwarrelen neer en het prikt een beetje op de huid. Blijkbaar zit er wat zwavel in.

Voorzichtig dalen we trap weer af. Beneden worden paard en motor aangeboden voor 20000 roepies per persoon voor een rit terug naar het hotel. We kunnen lopen. Het begint al best koud te worden, door de hoogte waarop we zitten en doordat de zon aan het ondergaan is. De asregen gaat door en vol met zwarte spikkels komen we terug in het hotel.

Eerst een beetje opfrissen en dan een late lunch of vroeg diner, al om vijf uur, in het gezellige hotel-restaurant. Ondanks dat het een eenvoudig berghotel is, heeft men een uitgebreide menukaart. Vooral de 'banana pancakes' bevallen erg goed. Omdat we morgen al om half drie gewekt zullen worden, ga ik om acht uur al naar mijn kamertje om nog minstens zes uur te kunnen slapen.

(6 september 2016)

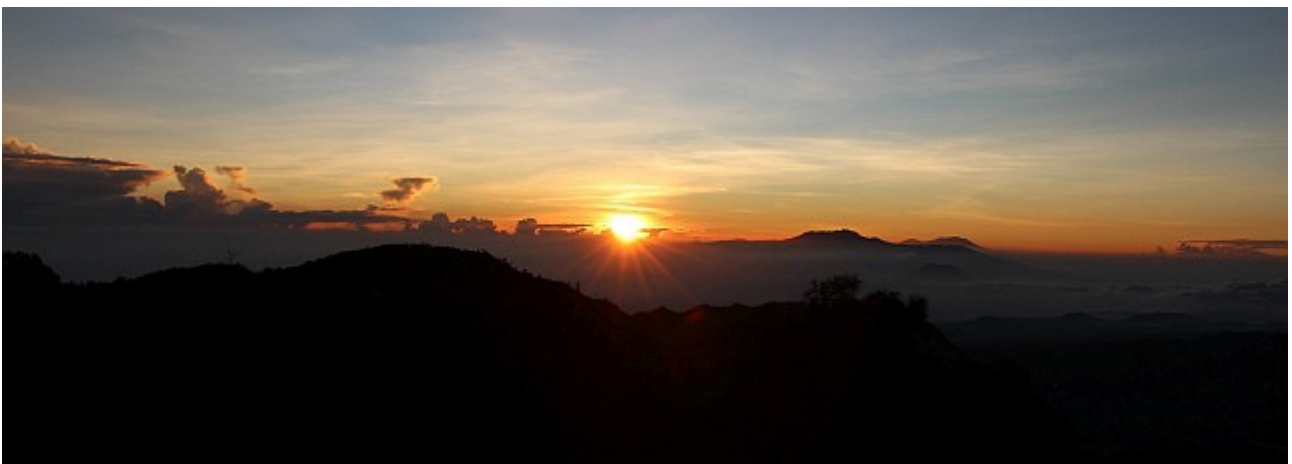
De langste dag, bij de Bromo vulkaan

Om half drie 's nachts word ik gewekt door een klop van de nachtwaker op mijn kamerdeur. Wij zijn gewaarschuwd dat het koud zal zijn op het punt dat op een hoogte ligt van 2770 meter waar we zo dadelijk naar toe zullen gaan. Ik trek vier lagen aan, veel warme kleding heb ik niet meegenomen op een reis naar een tropisch land. Er werden gisteren mutsen te koop aangeboden voor nog geen euro, maar ik ben zo dom om er dan geen te kopen. Zaklamp en camera mee, dat is dan nog het belangrijkste. Achteraf had ik ook graag handschoenen willen hebben.

Om stipt drie uur 's nachts vertrekken we met de vijf Jeeps die gemerkt zijn met Joser 1 tot en met Joser 5. Een rit van drie kwartier in het donker volgt en de weg gaat voornamelijk omhoog. Van de omgeving is nauwelijks iets te zien. Alleen de koplampen van de Jeep verlichten de weg met z'n velen bochten. Achterin de Jeep praten we niet veel, we houden ons zwijgend vast bij iedere scherpe bocht in de slingerweg.

De tocht eindigt op de Penanjakanberg, op een parkeerplaats waar nog veel meer Jeeps staan. In het donker mis ik het overzicht van de situatie. We volgen de reisbegeleider over een stenen pad met traptreden. Links en rechts zijn kraampjes waar koffie, thee, soep en mutsen worden verkocht. Voor 20000 roepies kun je een dikke jas huren. Rudolf, onze leider, nodigt ons uit voor warme koffie in één van de cabines langs het pad. Met z'n twintigen zitten we aan een lange tafel, terwijl de koffie in de maak is. Er komt een dienblad met warme koffie en dan ook nog een schaal met gebakken bananen. Blijkbaar wordt dit bekostigd uit de fooienpot. Hier zitten we de tijd uit totdat het de moeite waard is om echt naar de tribunes te gaan om de zonsopkomst te gaan zien. De koffiestop scheelt een half uur buiten in de koude staan wachten.

Op het uitzichtpunt is een getrapte betonnen tribune gebouwd met houten bankjes, maar de meeste van die bankjes zijn in de loop der tijd gesloopt. Een etage lager is een toiletgebouw geplaatst. De entree is 3000, dat is meer dan gebruikelijk. Wisselen van 4000 kan de toiletjuffrouw niet. Het spektakel hier lijkt op een toeristisch hoogtepunt dat voornamelijk de plaatselijke economie verbeterd. Het wordt steeds drukker en er wordt nog net niet gevochten om de beste staanplaatsen bij de balustrade. Het uitzicht is nog steeds zwart en donker, behalve dan lichtpuntjes van een dorpje diep beneden onder ons. De zonsopkomst wordt verwacht tussen vijf uur en kwart over vijf. Tot die tijd wachten we koukleumend op het beloofde spektakel. Als ik achterom kijk, staat het helemaal vol met internationale toeristen. Iets na vijf uur komt er een rossige gloed in de verte. Vanaf nu kleurt de horizon steeds roder. Wolken, mist en dampen uit de beide zichtbare vulkanen, de Bromo en de Batokvulkaan, worden rossig verlicht. In de verte zouden de uitbarstingen van een derde vulkaan zichtbaar moeten zijn, de Semeruvulkaan. Ik zie inderdaad een vreemd gevormde pluim op grote afstand. Er wordt veel gefotografeerd en ook nutteloos geflitst, terwijl er eigenlijk nog niets te zien is. Irritant zijn de vele 'selfie-sticks' die boven alles uitsteken en het beeld van de zonsopkomst vervuilen. Als ik mij nog steeds afvraag wanneer het aangekondigde onbeschrijfelijke wonder zich nu echt gaat voltrekken, is de zon al helemaal boven de bergen uitgekomen. De felheid is zo groot, dat verder kijken in die richting niet mogelijk is. Blijkbaar was dit het dan?

Als door een onzichtbaar teken dromt iedereen naar de westelijke zijde van het uitzichtpunt. Hier zijn de twee vulkanen, de Bromo en de Batok prachtig verlicht door de opkomende zon. De witte gaswolk van de Bromo komt krachtig de krater uit. Eigenlijk levert dit beeld een mooier plaatje op dan de zonsopkomst waar we een klein halfuur naar gekeken hebben.

Langzaam schuifelen de toeristen via de trappen omlaag. Allemaal op zoek naar de fourwheeldrive Jeep waarmee ze gekomen zijn. De toegangsweg staat vol met drie rijen dik volgeparkeerd met Toyota Jeeps, bijna allemaal in de kleur zwart. Handig is dat onze Djoser Jeeps een duidelijk opschrift hebben 'Joser1 tot en met Joser5'.

In het afgelopen uur heb ik door het stil staan, het flink koud gekregen. Ik schud en tril helemaal van de kou, tot verbazing van mijn medereizigers. Van iemand krijg ik een deken aangeboden, maar ik bedank. De opkomende zon is al krachtig genoeg om wat warmte te geven. In de Jeep op weg naar beneden kom ik weer op temperatuur. We zijn het er met z'n allen over eens dat het eigenlijk wat tegenviel. De wandeling gisterenmiddag naar de krater rand van de Bromo was indrukwekkender. Nu op de terugweg met de Jeep zien we pas goed bij het eerste daglicht hoe de weg en de

omgeving er uit ziet waar we vannacht omhoog gereden zijn. Vele andere toeristen en dat zijn er echt honderden, gaan nu de trap van de vulkaan beklimmen. Tientallen Jeeps zien we geparkeerd staan aan het begin van het voetpad in de caldeira. Ik kan me niet voorstellen hoe je met zoveel mensen tegelijk die trap kunt beklimmen en veilig op de smalle richel langs de krater rand kunt staan.

In het hotel wacht omstreeks zeven uur het ontbijt op ons. Omdat ik al vele uren wakker ben, besluit ik op Indonesische wijze te ontbijten met een bord warme nasi-goreng en twee koppen Bali koffie. Om acht uur staat het vertrek met de Jeeps gepland. Weer drie kwartier rijden en op de zelfde parkeerplaats als gisteren stappen we over in de grote touringcar. De chauffeur en de bijrijder hebben in de bus geslapen. Resteert nog een lange rit naar het uiterste oosten voor een overtocht naar het eiland Bali.

Het inschepen op de ferry naar Bali gaat verrassend snel. De bus rijdt met passagiers de roll-on-roll-off-ferry op. Pas in het schip stappen we uit. We mogen kijken op het 'crew-only' bovendek en een blik in de stuurhut werpen. De pret is maar kort, want voor afvaart moeten we het bovendek weer verlaten. Iets na vier uur vaart de ferry uiterst langzaam weg. De af te leggen afstand is maar twee zeemijlen, maar toch doet de boot er een uur over. De vaart gaat heel langzaam en precies tussen op het midden tussen Java en Bali liggen

we zowat stil. Misschien moet de ferry wachten totdat er aan de overkant een laadpier vrij is. Het is ook hier, midden op zee tussen Java en Bali dat het horloge een uur verder gezet moet worden op Bali-tijd. Ondertussen gaat de zon zowat onder aan de kant van Java.

Aan de Balinese overzijde rijdt de bus de ferry af en het donkere Bali in. Langs de schaars verlichte weg zien we fraai geklede mensen bij een tempelceremonie. Hoewel er nu nog weinig te zien valt, lijkt Bali een beter geordend en georganiseerd deel van Indonesië. Er lijkt minder armoede en alles ziet er netter uit.

Na een rit van ruim twee uur bereiken we de badplaats Lovina in het noorden van Bali. Het hotel blijkt weer een luxe resort te zijn. De kamers liggen verspreid over het grote terrein in gebouwen van twee etages en vrijstaande appartementen. Mijn kamer ligt helemaal aan het einde van het rijtje, bijna bij het restaurant. Het is een vrijstaand huisje, weer een groot en glanzend paleisje. Er staan twee hemelbedden en de vloer lijkt wel glanzend marmer. De deuren zijn versierd als waren het tempeldeuren. Die ene kamer heeft een oppervlakte die zowat groter is dan van mijn huis in Nederland. In dergelijke grootse pracht en praal voel ik mij nooit zo thuis. Jammer is dat er voor reisbegeleider Rudolf geen kamer over is, hij moet overnachten in een personeelsverblijf.

Sinds een lunchbuffet in de loop van de middag heb ik nog niets gegeten. Het luxe restaurant, 'wait to be seated', met zijn gedekte ronde tafels voor drie gangen, oogt mij te deftig. Ik besluit hier niet te gaan eten,

het liefst zou ik direct gaan slapen na deze lange dag. Het is nu half negen lokale tijd en we werden gewekt om half drie 's nachts in Java. Dan maar eens kijken of er in het stadje iets snel en eenvoudigs te krijgen is. Andere medereizigers zeggen dat het ongeveer twee kilometer lopen naar het centrum is. Gewoon maar eens gaan kijken. Ik stel een ultimatum, als ik binnen een kwartier lopen nog niets gevonden heb, keer ik om en ga zonder eten naar bed. Binnen de gestelde tijd vind ik aan de doorgaande hoofdweg een rustig en goed uitzierend restaurant met 'traditional food'. Binnen blijken nog drie alleengaande mensen van de groep te zitten. Zo wordt het toch nog een gezellige avond. Om elf uur zijn we weer in het hotelresort terug, maar dan is de bar wel gesloten.

(7 september 2016)

Bali, rustdag in Lovina

Na het ontbijt wandel ik het hotel uit en de hoofdweg op. Het is ook hier vreselijk druk met irritante brommers. Ik ga een zijweg naar links in, dus van de kust af. Het is hier landelijker en rustiger, maar toch nog te veel verkeer om rustig te lopen. Ik passeer woonhuizen en zie tempels en altaartjes, omwikkelt met gele doeken. Over de weg hangen versierde bogen gemaakt van bamboe en kokosnoten. Ik weet niet waar deze weg heengaat. Steeds wordt ik aangesproken of ik 'transport' nodig heb, ik zou niet weten waarheen. Er staat wel een plaatsnaam op de borden waar deze weg heen gaat, maar het zegt mij niets. Daarom besluit ik om te keren in plaats van zonder doel naar onbekende oorden te lopen.

Vanaf de hoofdweg neem ik een straatje richting de zee. Het is nu gelijk een stuk rustiger en toeristisch. Het is een leuk straatje met hotels, winkels, cafés en overdekte terrassen. Het is nog vroeg, net tien uur en de meeste gelegenheden zijn nog niet open. Aan het einde van het leuke straatje is een pleintje, gelegen aan het strand. Hier vind ik een terras dat net open is. Als enige klant tot nu, bestel ik koffie. Hier kan ik lang aan mijn tafeltje zitten, wat lezen in mijn reisgids over waar ik terecht gekomen ben en wat over het pleintje uitkijken.

Ik wandel verder, langs iets wat op een boulevard langs het strand lijkt. Het ziet er steeds leuker uit, meer shops, meer kramen. Omdat het wat later is geworden, verschijnen er meer toeristische wandelaars en meer verkopers. Ik kom uit op een rond pleintje met een monument van water spuwende dolfijnen, dit is blijkbaar het centrum van Lovina. De rest van de dag breng ik door op de terrassen voor koffie, een lunch, een bordje spaghetti en een frisse Cola.

's Avonds is er een mooie zonsondergang te zien op het strand met de dobberende prauwen op de voorgrond. Daarna ga ik vrij vroeg te bed. Ik heb een mooie bungalow, met een eigen terras en een tuintje, maar toch voel ik mij hier niet thuis en vind dit hotelresort ongezellig. Het is mooi aangelegd, met tuinen, fonteinen en keurig geknipt gras. Het restaurant en het zwembad zijn mooi, beide met uitzicht op zee, maar toch voel ik mij hier niet thuis.

Lovina is als je van de hoofdweg afstapt wel leuk. Steeds wordt je wel weer aangesproken, zoals: 'come and look in my shop', 'you want to see dolphins?', 'hello, how are you?'. Overal hoor ik: 'Hello Sir!', bij het irritante af. Ook het hotelpersoneel groet steeds bij een wandeling over het hotelcomplex. Het is bijna een kilometer lopen vanaf de receptie naar het zwembad en het strand en van de hoofdweg naar de receptie is er een oprijlaan van 300 meter. Ook langs die oprijlaan keurige aangelegde perkjes, fonteintjes en

bomenrijtjes. Minstens twee tuinmensen zijn de hele dag bezig met knippen, sproeien en onderhoud. Steeds maar weer: 'Hello goodmorning sir, how are you?'. Beleefde Balinezen hier.

(8 september 2016)

Naar Ubud

De rit vandaag van Lovina naar Ubud duurt niet zo lang. Daarom vertrekken we pas in de middag. Vandaag kan ik dus uitslapen, zeker tot half acht. Dit keer een gezamenlijk ontbijt in het restaurant om half negen. Er staat een lange tafel met 24 stoelen opgesteld in verband met de verjaardag van Jacobien. De hotelkeuken heeft voor een taart gezorgd en Jacobien mag de kaarsjes uitblazen. Jacobien mag de taart aansnijden en de restaurantbediening zorgt ervoor dat de taartpunten uitgedeeld worden. Tot aan het vertrek om één uur 's middags is er niet veel te doen. Het zwembad gebruiken zou mogelijk zijn, maar ik blijf tot aan het vertrek op het terras bij 'mijn' bungalow met een boek.

In een kleinere bus dan op Java, gaan we op weg naar Ubud. Onderweg zijn er twee stops voor bezoeken aan een waterval en een tempel beloofd. Kort na het vertrek uit Lovina rijdt de bus door Singaraja, de enige grote plaats in de omgeving. Het lijkt best wel een mooie stad, ruim opgezet en met kolossale beelden op de pleinen. Helaas rijden we er alleen maar langs. De weg gaat weer omhoog, de bergen in. Een langzaam rijdende vrachtwagen die het hellingspercentage van de stijgende weg maar net aan kan, zit voor ons. Inhalen is niet mogelijk. Het is niet erg, dan kunnen we beter de omgeving vanuit het busraampje bekijken.

De eerste stop is bij de Git git watervallen. Vanaf de parkeerplaats is het een eindje lopen, wat trapjes omlaag en dan nog 400 meter, volgens de lokale gids. Sinds vandaag hebben we een extra Engelssprekende gids er bij gekregen. Die waterval is zo'n 65 meter hoog, het water plonst in een meertje en stroomt dan verder in een riviertje met rotsblokken. Het is aardig, maar niet spectaculair. Er is voldoende tijd voor foto's en om eventueel het riviertje via de stenen over te steken. Weer op de terugweg en weer aan de hoofdstraat drink ik bij een kleine zaakje een koele Coca-Cola. De uitbater biedt een krukje aan om te zitten.

Een volgende stop is bij een uitzichtpunt waarbij je boven op twee meren kijkt, het Batur en het Bratanmeer. De apen hebben ook ontdekt dat hier vaak toeristen stoppen. Door de lokale bevolking wordt apenvoer verkocht. Meisjes lopen rond met schalen met kleine banaantjes en fruit. Ik zie een aap met veel handigheid een appel eten, terwijl ze haar baby koestert. Inderdaad beneden in de grote vlakte van het dal liggen twee meren. Naar één daarvan zullen we straks gaan om een tempel te bezoeken die in dat meer drijft.

De laatste stop voor Ubud is bij de Ulun Danu Bratan tempel. Inderdaad de tempel die aan de rand van het Bratan meer in het water staat. De tempel is gewijd aan de Godin van het Bratanmeer. Het is de tempel die op de omslagfoto van mijn Trotter reisgids staat. Het is een enorme drukte van voornamelijk Aziatische toeristen. Men verdringt zich om met de groep of alleen, een foto te kunnen maken met de drijvende tempel op de achtergrond. De selfie-sticks worden irritant. Er is nog meer te zien op het complex, zoals andere tempels, soms open en soms gesloten. Het parklandschap is keurig aangelegd en er staan grappige beeltenissen. Als de lucht donkerder kleurt en er regendruppels vallen, is het opeens heel rustig bij die beroemde drijvende tempel. Dat levert voor mij een foto van die tempel op met een donkere

lucht als achtergrond en geen andere toeristen. Boeiend vind ik de vreemde versieringen met draken, slangen en monstertoppen. Die monstertjes zijn dan juist weer grappig. Door de zachte regen slenter ik wat eerder richting de bus.

Verder weer met de bus, naar het hotel in Ubud. Onderweg begin ik Bali steeds mooier te vinden. Het groene landschap met rijstvelden, palmen en bananenbomen is indrukwekkend. Het lijkt wel of er iedere honderd meter een tempel is. Vanwege de viering van het Balinees nieuwjaar hangt er een ontelbaar aantal versieringen over de straten. Een bamboe boog over de weg met onderin een bewerkte kokosnoot en aan het uiteinde een bol gevuld met rijst. Vaak is de boog versierd met rode bolletjes over de hele lengte. De straten in de dorpen die we passeren zien er feestelijk uit. Het binnenrijden in Ubud is een feest door alles wat er te zien is. Al die winkels, tempels, cafés en restaurants. Ons hotel ligt vlakbij het apenbos, 'Monkey Forest' staat er op de borden. Het is weer een luxe hotel met allerlei voorzieningen, zoals twee zwembaden, twee restaurants en een tuinterras. Vergeleken met de vorige hotels is mijn kamer enigszins 'sober'. Tot mijn verbazing staat mijn reistas al op de kamer. Een soort van logistiek wonder heeft zich voltrokken. De bagage is met een aparte wagen direct van Lovina naar Ubud gegaan. Blijkbaar heeft het hotelpersoneel alle labels op mijn bagage onderzocht om een naam te vinden. Zo makkelijk gaat dat hier, door het personeel van het vorige hotel van de kamer gehaald en opeens staat de bagage vanzelf op de nieuwe kamer.

Direct na aankomst ga ik op verkenning in Ubud en ook om wat eten. Als ik het hotel uitloop ga ik op de hoofdstraat links af, zo is de bus ook gekomen. Onderweg heb ik wel een paar plaatsen gezien waar je kunt eten. Zo kom ik na even wandelen uit bij Warung Semesta. Hier eet ik een goed avondmaal met nasi. Een klein restaurantje op de eerste etage met uitzicht over de straat. Als ik daarna terugloop langs de zelfde weg, loop ik het hotel haast voorbij. Dan zie ik ook dat ik vanuit het hotel beter rechtsaf had kunnen gaan, dan ga je echt door de hoofdstraat van het centrum, de Monkey Forest Road. Een straat die vol zit met cafés, bars en restaurants. In de komende dagen hoop ik ze te gaan ontdekken.

De meerderheid van de bevolking op Bali belijdt de Agama Hindu, de lokale vorm van het hindoeïsme. Dat is te zien aan de kleine offerandes die op de drempels van winkels, erven, binnenplaatsen, terrastafels en de vele huistempels liggen. Het zijn schaaltes met walmende wierook, maar ook bloemen, fruit en snoep. 's Morgens zie ik de vrouwen hun ronde doen om de offers op de plaats te leggen en de wierookstokjes aan te steken. Iedere dag weer. Ze doen er alles aan om de goden en de geesten gunstig te stemmen.

(10 september 2016)

Ubud excursies

Een hele dag met de bus mee voor excursies in de buurt van Ubud staat vandaag op het programma, een dag die soms saai en soms verrassend is. Drie stops, eerst een Barong dansvoorstelling, dan naar de Gunung Kawi rotstempel en naar de Tirta Empul, de heilige bronnen met het water dat onsterfelijkheid zou kunnen brengen.

Het is tien minuten rijden naar het theater volgens de Balinese gids, in werkelijkheid duurt het drie kwartier. Maar toch zijn we ruim op tijd in het theater voor de ochtendvoorstelling van de traditionele Barongdans. We zijn niet de enige, een paar honderd toeristen bevolken de tribune. Het tienkoppige Gamelan orkest begint om tien minuten voor aanvang al te spelen. Geen slome muziek, maar bruisend met temperament. Op de aanvangstijd van half tien verschijnt het drakenfiguur, de Barong, in de poort op het toneel. Het beest met een boeiende kop, vier poten en twee bulten blijft daar een kwartier staan. Schuddend met de kop, trappelen van de vier poten en klapperend met de bek. Het is een dierenfiguur met twee man in een kostuum, een voor en een achter. Leuker wordt het als de aap verschijnt. De man in een blauwe overall met staart en een apenmasker geeft een leuke imitatie van een chimpansee. Op de rand van het toneel speelt de aap met het

publiek. Het verhaal achter de dans is op papier uitgereikt, maar ik heb het nog niet gelezen. De Barong en de aap gaan af en bij de volgende akte komen twee Balinese dames het toneel op. Ze wiebelen en wichelen op elegante manier, zoals je van Balinese danseressen zou verwachten. Het vervolg lijkt op een opera en behalve de gamelan muziek wordt er door de dansers gezongen. De manlijke en vrouwelijke figuren in bonte klederdracht voeren een spel op dat ik niet begrijp. Het is leuk om eens meegemaakt te hebben, maar ik moet toch eens de uitleg gaan lezen. Na ruim een half uur kijk ik op het horloge, gelukkig het is al over de helft. De traditionele dans is aardig om gezien te hebben en heel fotogeniek, zeker als je op de eerste rij zit. Eigenlijk vond ik de aap het leukst.

De volgende stop is nog geen drie minuten rijden verderop met de bus. We kunnen kijken in een fabriekje voor zilveren sieraden. Ik vind het een bedompt hok, waar het stinkt en waar de zilvermeden onder slechte omstandigheden moeten werken. De verlichting is slecht met een paar TL-buizen voor de hele ruimte. Snel worden we naar de winkel gedirigeerd. Kopen lijkt het hoofddoel van het bezoek. De entourage in de winkel is een fel contrast met de werkplaats. Glanzende uitstallingen perfect uitgelicht in een inrichting die lijkt op een warenhuis als de Bijenkorf. Ik heb hier niets te zoeken en ga buiten op een bankje zitten, wachten tot we verder kunnen. De dames in de groep en ook die van de andere toerbussen, worden wild van kooplust en zijn de winkel niet uit te krijgen. Meer mannen gaan buiten op hun vrouw zitten wachten. Iemand van de FOX-groep zegt: “een mannenhoekje, zoals het altijd gaat”. Het duurt ruim een uur voor de laatste dame weer met aankopen buiten staat. Ondertussen ben ik zowat in slaap gevallen. Pas als reisbegeleider Rudolf zegt: “we kunnen naar de bus”, word ik weer wakker.

We gaan lunchen in een a-la-carte restaurant vlakbij. Een andere mogelijkheid is er niet, behalve vasten. Ik vind de prijzen exorbitant hoog, zeker twee maal zo hoog als in Ubud. Uit protest kies ik het goedkoopste gerecht van de menukaart: een warme groenteschotel in kokossaus en met witte rijst. Eigenlijk bevalt het gerecht heel goed, eindelijk eens wat gezonde groente. Heel mooi is het uitzicht, het half open restaurant kijkt uit op de rijst groene rijstvelden, compleet met beelden, altaartjes en werkers in het veld.

Na de lunch heel snel weer een stop bij een “wood carve” bedrijf. Buiten zitten enkele ambachtslieden te snijden en te hakken. De baas houdt een standaard verhaal over de houtsoorten. Het grootste deel van de

groep staat er omheen en beneemt mij het uitzicht. Meteen al ga ik op een bankje zitten, want ik heb genoeg van deze verkoopdemonstraties. Snel wordt de groep de winkel in gedreven om niet alleen te kijken maar ook te kopen. Ik blijf buiten op het bankje zitten. Een mede-bankzitter gaat even in de shop kijken, komt terug en zegt dat de prijzen belachelijk hoog zijn en in dollars. Voor het kleinste houten beeldje moet je \$35 betalen. Naar zegge heeft een Amerikaanse toeriste voor \$4000 aan houtsnijwerk gekocht. We zien haar naar buiten komen met een groot pakket in bruin pakpapier. Ze verdwijnt er mee in een grote Toyota SUV. Ik hoop dat onze dames ook snel klaar zijn in de shop, want er we moeten vanmiddag nog twee tempels bezoeken en het liefst bij daglicht.

Gunung Kawi, een rotstempel, zo staat het in de reisgids beschreven. Een niet opvallend bord vanaf de grote weg verwijst naar de parkeerplaats. Iedereen moet een sarong dragen en de 'locals' zullen je daaraan helpen, wordt er in de bus medegedeeld. Zodra we uit de bus stappen, worden we overvallen door mannetjes die je gelijk een sarong om het middel knopen. Dat zijn dan die 'locals', denk ik nog. Dan grijpt Rudolf in en zegt: “nee, niet doen, verderop krijg je een sarong gratis”. Deze verkopers hier bij de bus maken handig gebruik van de onwetendheid van de argeloze toerist.

Een ticket kopen voor 15000 roepies en dan staan bij de kaartcontrole de officiële mannetjes klaar die je gratis een leen-sarong uitreiken. Ik hang het ding om mijn middel en prop het onder mijn broekriem in de hoop dat het blijft hangen zonder dat ik er over struikel. De sarong is verplicht bij deze tempel, ondanks dat ik expres een lange broek aangetrokken heb. Het is uitkijken dat ik niet struikel doordat ik op de slip van de sarong stap. Dat risico is groot, want voor ons liggen een aantal trappen die we moeten afdalen om bij de rotstempels te komen. De voettocht gaat naar de Gunung Kawi rotstempel, maar het uitzicht onderweg is adembenemend. Groene rijstvelden, palmbomen en blauwe luchten, zoals je van Indonesië en Bali verwacht, zien we links en rechts van het stenen pad. Haast zou je vergeten dat je onderweg was naar tempels. Rechts is een doorkijkje naar de rijstveldenterrassen, het lijkt op een plaatje uit een reisgids. Verder omlaag gaan de kramen van de souvenirverkopers overheersen. Steeds word je aangeroepen met: “something to drink, sir?” en dan staat er weer iemand met een koelbox met Cola klaar tegen een prijs die drie keer hoger is dan in de supermarkt.

Vol verwondering over het uitzicht kom ik beneden aan waar de rotstempels zijn. Bij de stenen toegangspoort staat een bakje met heilig water en een bordje met de aanmoediging om je voor het betreden te besprenkelen. Om geen kwade geesten wakker te maken doe ik dat toch maar. Met een takkenbos besprenkel ik me uitvoerig uit voorzorg. Er lijken minstens drie sites te zijn en de tijd om dit alles te bekijken is te kort. Over een half uur

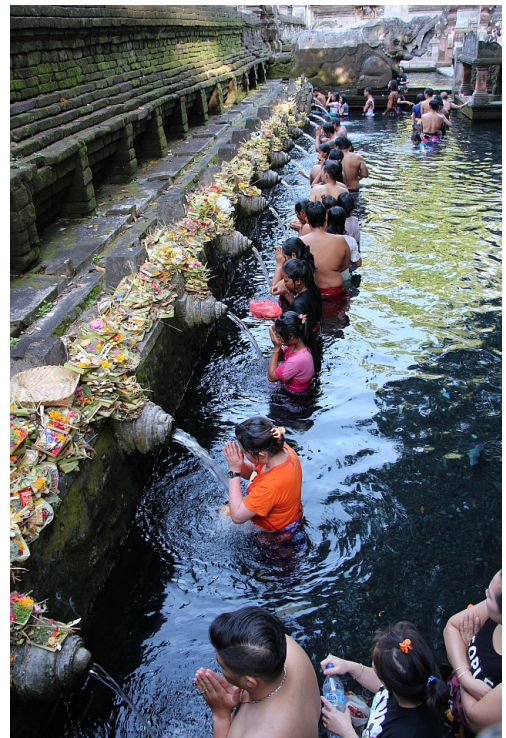
worden we terug in de bus verwacht. De zon staat al lager en de schaduwen worden langer. De uitgehakte beelden in de rotsen zijn fraai, maar het hoe en waarom ontgaat mij nu even. Later moet ik er toch eens wat over gaan lezen. De bron met heilig water en daarboven de vijf meter hoge beelden is fotogeniek. Het heilig water spuit met vier stralen in het bassin waar karpers rondzwemmen. Leuk is een plekje achteraf, waar vrouwen offermandjes samenstellen. Mijn camera vangt twee vrouwen in aanbidding voor een beeld en ze besprenkelen elkaar met heilig water.

Het wordt tijd voor de klim naar boven om op tijd bij de bus te zijn. Onderweg maak ik nogmaals foto's van het schitterende uitzicht op de rijstvelden, maar nu in de maximaal mogelijke kwaliteit.

De laatste stop van vandaag is bij de heilige bronnen van Tirta Empul, of te wel het 'Lourdes van Bali'. Nu worden we bij het uitstappen van de bus niet meteen belaagd door verkopers, dat komt hier pas als je vertrekt. Weer wordt na betaling van 15000 roepies de gratis en verplichte sarong omgeknoopt. Meteen al na de ingang zie ik mooie beelden met grappige figuren die fraai belicht worden door de laagstaande zon. De meeste bezoekers van Tirta Empul zijn Balinese inwoners die een bad willen nemen in het geneeskrachtige water. Er zijn twee bassins, met ieder twaalf spuitmonden waar het heilige water uitspuit. Links voor de vrouwen en rechts een bassin voor de mannen. Het verbaast me dat we hier zomaar naar binnen mogen en onbeperkt foto's kunnen nemen. Eerst houd ik discreet de camera weg, maar dan zie ik meerdere toeristen uitgebreid foto's maken. Waarom zou ik het dan niet doen? We zien bedevaartgangers gedeeltelijk gekleed te water gaan tot aan borsthoogte en dan aansluiten in de rij voor de eerste straal spuitend water. Men dompelt zich hier onder en laat zich goed bespuiten door de stevige straal. Dan gaat men verder in de rij naar de volgende spuitmond. Sommige bedevaartgangers staan bij de spuitmonden een moment met gesloten ogen stil in gebed. Aan de andere kant van het bassin

klimt men in natte kleding het water uit. Het doet mij denken aan de taferelen in India, op de Cats bij de Ganges-rivier. Het is absurd dat je als toerist hier onbeperkt toegang toe hebt. De misschien noodzakelijke gang naar dit Lourdes voor ziekelijke patiënten is voor de gezonde toerist een attractie geworden. Anderzijds is het misschien voor de bedevaartgangers wel een feestdag. Ik zie een groepje vrouwen poseren voor een groepsfoto bij een altaar. Ze lijken in opperbeste stemming te zijn.

Het terrein van Tirta Empul verlaten is lastiger. Richting de uitgang wordt het eenrichtingverkeer. Verplicht moet je de borden 'exit' volgen. Dan kom je terecht in een doolhof van paden tussen souvenirkramen. Gelukkig zijn ze niet opdringerig. De meeste verkoopsters zitten vermoeid op een krukje bij hun kraam. Het lijkt of je tussen de kramen kunt verdwalen op het smalle pad met de vele zigzag bochten. Het stond al zo beschreven in mijn reisgids en ik verbaas me erover dat het echt zo is. In oppervlakte lijkt het verkoopgebied even groot als het tempelcomplex. Opgelucht dat ik de uitgang gevonden heb in het doolhof, bereik ik de 'parking'.

Resteert voor vandaag nog een rit van 17km naar Ubud terug. Het is nog net niet helemaal donker als we bij het hotel aankomen. Deze avond eet ik een 'setmeal' bij een restaurant in de hoofdstraat voor slechts 50000 roepies. Dan nog een koffie na in een café in de hoofdstraat en daarmee is deze dag goed besteed geweest met veel dingen die ik gezien heb. Hoopte alleen dat er wat minder verkoopdemonstraties zouden zijn.

Ubud centrum

Het wandelen door de hoofdstraat van Ubud is een bijzondere belevenis, door de hoeveelheid indrukken die je tegelijkertijd moet verwerken. Het is uitkijken voor het verkeer, voor auto's is het eenrichtingsverkeer, maar brommers en scooters komen van beide kanten. De trottoirs zijn smal, nauwelijks een meter breed en ongelijk. Steeds zijn er opstapjes, afstapjes, losse putdeksels en toeristen in de tegemoetkomende richting

waarvoor je moet uitwijken naar de rijbaan. De straatverlichting is slecht en het meeste licht komt nog van de verlichte uithang-borden. Links en rechts zit het vol met leuke eetgelegenheden en cafés. Iedere keer als ik door de hoofdstraat loop, de Monkey Forest Road, dan zie ik restaurants die ik nog niet eerder gezien had. Maar ook als ik op zoek ben naar dat ene restaurant dat in mijn reisgids aangeprezen wordt, dan vind ik dat soms niet. Zo zoek ik op een avond naar het restaurant 'The Three Monkeys' en ik vind het niet. Later op de terugweg vind ik het wel en dan blijkt dat het uithanghangbord maar aan een kant verlicht is.

Als je continue moet opletten waar en hoe je loopt in de drukke straat met al z'n hindernissen, dan valt een onverlicht bord hoog aan de gevel niet op. Opvallend vind ik ook dat alle bestellingen in een restaurant nog een keer met je doorgenomen worden. Als de serveerster jouw keuze genoteerd heeft, dan leest ze het nog een keer voor en moet je het bevestigen. Eigenlijk best een goed systeem, het sluit vergissingen uit en zou vaker zo gedaan moeten worden.

Op de straat in Ubud word je steeds aangeroepen met "taxi, yes?" of de chauffeurs zwaaien met een kartonnen bordje met opschrift 'Taxi'. Op de stoep van de massage en spa salon's staan dames die je "massage?" toefluisteren. Ze spreken het niet eens goed uit. Soms word je aangeroepen met "massage?", door mannetjes waar je zeker geen massage van wilt hebben. Bij het afscheid nemen 's avond uit een restaurant of een café wordt je altijd door het hele personeel uitgezwaaid: "thank you, good night!"

(11 september 2016)

Ubud – Fietstocht

Een fietstocht staat er vanochtend op het programma. Om half negen worden we met een minibusje opgehaald vanaf het hotel door het bedrijf dat de fietstocht verkoopt. Het past net, met veertien mensen in het busje. Met een rit van drie kwartier rijden worden we naar het beginpunt van de fietstocht gebracht. Het blijkt een restaurant langs de weg op een uitzichtpunt op 1400 meter hoogte met een mooie kijk op de Batur vulkaan. Het is helaas te dampig, of de zon staat verkeerd voor een goede foto. Hier horen we dat er een ontbijt geserveerd gaat worden, met keus uit pancakes of omeletten. We protesteren, want we hebben net een uitgebreid ontbijt in het hotel gehad. Dan pakken we maar wat koffie. Ja, dat ontbijt stond wel in de folder, maar reisbegeleider Rudolf had er verder niets over gezegd. Er zijn hier nog geen fietsen. Wel rijdt er een paar keer een pick-up truck, geladen met fietsen, voorbij. Over twintig minuten komen de fietsen, wordt er gezegd. Dan nemen we nog maar een kop koffie. Het is zo tegen tien uur, als er een pick-up truck, afgeladen met mountainbikes, wel stopt. Een half uur verder kunnen we vertrekken, de fietsen zijn afgeladen, en de helmen en flesjes water zijn uitgedeeld. De tocht gaat voornamelijk bergafwaarts en zal zo'n 27km lang zijn, volgens fietsgids Wayne. Een vreemde fiets vind ik altijd lastig in het begin. Dan ook nog het links rijden is wennen. Gelukkig is er in deze streek geen druk verkeer. Trappen hoeft nauwelijks, remmen des te meer. De weg gaat steil omlaag en het is continue in de remmen knijpen en dan vooral in de linker, want dat is het achterwiel leer ik al heel snel. Ik neem geen risico's ondanks dat het een asfaltweg met kuilen is. De snelheid beperk ik tot wat ik veilig vind en bovendien moet ik wennen aan het stuurgedrag van deze mountainbike. Mijn medereizigers durven een hogere snelheid aan en zo raak ik al snel achterop bij de afdalingen. Dan heb ik tenminste wat ruimte om mij heen, in een compact peloton rijden vind ik niet prettig. De omgeving is landelijk groen en prachtig, maar ik moet ook de aandacht bij weg, fiets en verkeer houden.

Een eerste stop maken we bij een Luwak koffiefabriek. In een kleine plantage wordt een cacaostruik en koffiestruik getoond, we maken braaf foto's van de koffiebossen. Heel snel wordt het proces van de Luwak koffie uitgelegd. Zo snel, dat als je achteraan loopt, omdat je de optimale foto van de koffiebossen wilt maken, je het verhaal mist. In een hok zie ik nog net het achtereinde van een slapende Luwak kat. De echte productie moet van in het wild levende Luwakatten komen, hoor ik later. Op de demonstratietafel staan de verschillende

koffiebonen en gemalen koffie klaar in schalen. We ruiken er op commando aan. In een donker schuurtje zit een mevrouw met een pannetje op een vuurtje de Luwak koffiebonen te branden. Snel moeten we doorlopen naar het proeflokaal. Kleine kopjes met de verschillende koffiesoorten worden geserveerd, maar niet de Luwak koffie. Die is te duur om gratis te serveren. Twee gasten bestellen voor 50000 roepies een klein kopje Luwak koffie. Hun ervaring is dat wel drinkbaar is, maar niet bijzonder. Zoals al verwacht worden we bij het vertrek door de winkel geleid. Behalve gewone Bali koffie heeft men uiteraard de Luwak koffie te koop. Ik kijk even naar de prijs: 250000 roepies voor een heel klein potje koffiebonen.

De volgende stop op de fietstocht is bij het traditionele woonerf van een Balinese familie. Het woonerf is ommuurd en staat op eigen grond. In Bali hoeft men geen belasting over het grondbezit te betalen, horen we van de gids. Binnen de muren van het erf staan een paar huisjes die door de familie gebruikt worden: het huis van de grootouders, het huis van de ouders, een keukengebouw, een voorraadschuur en een varkenskot. De huizen van ouders en grootouders zijn halfopen. Daar tegenover staat het geheel gesloten huisje dat bedoeld is voor de huwelijksnacht van de pasgetrouwde kinderen. Achterop het terrein staat de eigen familietempel. Het is een interessant verhaal van de gids over de leefwijze en de tradities van de Balinese familie. Driemaal daags wordt er rijst gegeten, die 's morgens voor de hele dag in het

keukengebouw bereid wordt. We mogen in de keuken kijken en zien de manden met witte rijst. Er zijn geen sanitaire voorzieningen, daar gebruikt men de achterliggende jungle voor. Wassen doet men zich in de rivier. Het is een boeiend verhaal van de gids en wordt verteld in begrijpelijk Engels.

De fietstocht gaat verder, maar nu gaan we van de asfaltweg af. Een landweg met zand en stenen ligt voor ons en is voor de mountainbikes geen probleem. Maar ik moet wel goed concentreren op het sturen op het lastige pad. We stoppen op een mooi punt met uitzicht op bananenbomen. Uit het dal komt een vrouw omhoog geklommen met op het hoofd een pakket bananenbladeren. Ze slaagt er in onherkenbaar te blijven op de foto.

Afdalend over de landweg is er een fraai uitzicht over de rijstvelden. Ik maak een stuurfout en moet opeens remmen. Ik voel de wielen onder mij slippen en bijna beland ik in de sloot naast de weg. Diegenen die achter mij rijden schrikken er meer van dan ik zelf. Even later een knal en iemand voor mij heeft een lekke band. Er zit een groot gat in de buitenband en alle lucht is er uit. De ongelukkige fietser krijgt voorlopig de fiets van de gids. We gaan door tot aan een kruising met een asfaltweg en de gids komt er lopend met de kapotte fiets achteraan. De volgwagen wordt gebeld en na een kwartier wachten is er een reservefiets. De pakken koek en snoep kunnen weggeborgen worden en we kunnen weer verder.

Nu nog alleen asfalt, maar er zitten stukken in die heel steil omlaag gaan en direct erna weer steil omhoog. Te steil voor ongeoefende fietsers. We lopen dan een paar honderd meter met de fiets aan de hand tot het weer vlakker is. Het eindpunt van de fietstocht is bij het lunchrestaurant. Vanaf hier is er een schitterend uitzicht over de vallei met rijstveldenterrassen. Daarachter dan weer de hoge palmbomen en een wolkeloze blauwe lucht. Een uitzicht dat zo kenmerkend is voor Bali. We krijgen de warme lunch geserveerd die bij de prijs van de fietstocht inbegrepen is. Iemand vat het samen: een prachtige fietstocht, een magnifiek uitzicht, goed eten en een Bintang op tafel, dat is Bali.

Nu is het nog maar een half uur rijden met de minibus terug naar het hotel in het centrum van Ubud. Meteen al na het vertrek uit het restaurant zien we weer het zelfde uitzicht als toen de grote bus hier gisteren langs kwam. Blijkbaar is dit hier de mooiste vallei met rijstvelden in terrasvorm. De hele weg langs de vallei is volgebouwd met winkels en restaurants, allemaal met het fantastische uitzicht. Er staan bordjes met: 'access only for customers', om te voorkomen dat iemand er gratis foto's komt maken. Het is er zo druk met toeristen, dat de weg vol staat met een file van auto's en bussen. Een politieagent probeert het vastgelopen verkeer op deze bergweg te coördineren. Ik bedenk een nieuw woord: rijstveldenterras-toerisme-file.

Na aankomst in Ubud ga ik direct door naar het 'Monkey Forest', dat zowat tegenover het hotel ligt. Twee oude tempels liggen midden in een eeuwenoud prachtig bos. Riviertjes stromen tussen majestueuze woudreuzen met enorme luchtwortels. De hoogteverschillen in dit stukje jungle zijn heel bijzonder en maken het bos mysterieus. Lang geleden hebben apenkolonies bezit genomen van het bos rondom de tempels. Nu wordt het uitgebuit voor het toerisme. Keurige looppaden zijn aangelegd. Mooi is het 'wooden path' dat je op hoogte door het bos van woudreuzen voert. Bijzonder mooi vind ik de hoge stenen boogbrug over een rivier. Volgens de informatieborden wonen er ongeveer 678 apen in het bos, verdeeld over zes kolonies. De apen zitten letterlijk overal. Toch lijken de apen de massale hoeveelheid toeristen te negeren. De apen zijn voornamelijk met zich zelf of met hun familie bezig. Ik zie groepjes apen bezig met hun dagelijkse ruzies om territorium of voedsel, of zitten vlooiën bij elkaar te zoeken. Moederapen lopen trots met hun jong rond. Als er een paar apen op het pad zitten kun je er rustig omheen lopen, ze doen net alsof ze de mensen negeren. Maar twee keer gehad dat een speelse aap probeerde te springen op mijn

rugzakje. Vanuit het park krijgen de apen dagelijks voedsel, zoals zoete aardappelen, bananen, maiskolven en fruit. Bij de ingang staan stalletjes waar je voor 20000 roepies goedgekeurde bananen kunt kopen om de apen zelf te voeren. Ik zie mensen apen aaien en voederen, ondanks dat op de borden waarschuwingen staan om het contact met de apen te vermijden. Het park is blijkbaar lang geleden door toeval ontstaan. Nu wordt het geëxploiteerd, de entree is 40000 roepies en er lopen bewakers rond. De paden worden schoongehouden en afgevallen bladeren worden nauwkeurig opgeveegd. Het lijkt nu meer op een dierentuin, dan op een tempelcomplex. De eeuwenoude tempels worden verwaarloosd, de beelden zijn smerig en groen uitgeslagen van de alg.

's Avonds ga ik eerst op zoek in de hoofdstraat naar een café voor koffie. Ik bestel een Americano en besteed wat tijd aan lezen en schrijven. Het restaurant dat ik vanavond uitzoek, blijkt een verkeerde keus. Het eten komt te snel uit de magnetron en de porties zijn heel klein. De spaghetti met kip en tomaat lijkt op een voorgerecht op een schoteltje. Het is snel op. Dan zoek ik nog een nagerecht uit op de kaart. Ik kies voor de banana-split. Maar de bananen zijn op, zegt de serveerster. Dan als tweede keus de 'Crêpe de Bali'. Wat ik krijg zijn minuscule stukjes pannenkoek opgerold met iets zoets er in en daarnaast een klein bolletje ijs. Morgen probeer ik een ander restaurant, bij Icip-Icip kom ik niet terug. Vlak bij het hotel koop ik de supermarkt nog een zak chips, voor op de kamer.

(11 september 2016)

Ubud stadswandeling

Rond rennende apen op het balkon zorgen er voor dat ik vroeg wakker ben. Vandaag een dag zonder gezamenlijk programma en daarom ga ik zelfstandig de stad Ubud bekijken. Ik begin mijn wandeling in de hoofdstraat, Monkey Forest Road. Eigenlijk zie ik de hoofdstraat nu pas bij daglicht. Ik loop heel rustig, want er is zoveel te zien. Winkels die ik nog niet eerder gezien had, omdat ik meestal in de avonduren op zoek was naar een restaurant, zie ik nu voor het eerst. Meestal zijn het winkels met kunst en luxe artikelen in deze drukke straat. Ook restaurants en cafés die mij nog niet eerder opgevallen waren zie ik nu wel, misschien omdat ik er nu bewust meer tijd voor neem. Het is net negen uur geweest en toch is bijna alles al open. Het verkeer is nu ook al druk, voor de auto's eenrichtingsverkeer en de brommers komen van beide kanten op je af. Het blijft uitkijken voor het verkeer en de valkuilen in de smalle stoep.

Op de kruising met de Jalang Raya Ubud zou een heel eenvoudig toeristisch informatiecentrum moeten zijn, maar ik zie niets wat er op lijkt. Wel zijn er ontelbare particuliere touroperators voor dagtours langs de tempels en watervallen in de omgeving. Die hebben dan ook een bord met 'information', maar ze proberen alleen maar tours te verkopen. Ik ga links af op de Raya Ubud en dus richting het westen, de stad uit. Dan zie ik een bordje met 'ricefield trekking', dat mijn aandacht trekt. Op mijn kaart staat ook zoets gestippeld getekend. Het begint met een betonnen pad, waarbij ik steeds aan de kant moet springen om plaats te maken voor passerende brommers. Steeds krijg ik een bedankje of een knikje. Het vervelende pad duurt niet lang en dan openbaren de rijstvelden zich. Een goed beloopbaar pad biedt uitzicht op fraaie groene rijstvelden links en rechts. Het is een groene oase van rust hier. Fraaie huizen staan hier ook en de meeste

staan te huur. Het zijn schappelijke prijzen, huren kan al voor \$22 per dag, mits je voor een maand huurt. Het zijn luxe villa's, met een half open living op de begane grond. Het doet me denken aan de film 'Eat, Pray and Love', waarbij de hoofdrolspelers in Bali ook een dergelijk soort huis hadden. Dan passeer ik in een rustig wandeltempo leuke restaurantjes. Ze bieden een prachtig uitzicht en op de menukaart staan betaalbare prijzen. Ik neem een foldertje mee van 'Warung Yuga', ze serveren 'healthy yummy food'. Daar wil ik graag nog eens 's avonds gaan eten, maar dan wel een zaklamp mee voor op de terugweg.

Het blijft mooi en rustig op dit voetpad. Af en toe nog wat interessants, zoals een 'yogahouse', een romantisch rond gebouw tussen de rijstvelden. Ik neem een foldertje mee uit het rekje bij het hek en ik lees dat een les 130000 roepies kost; dat lijkt me een normale prijs. Verderop zie ik meerdere keren een boer aan het werk op het rijstveld, ze groeten allemaal. Het pad wordt smaller en modderiger en ik vraag me af of het wel ergens uitkomt. Voor deze ene keer raadpleeg ik 'Google Maps' en ik zie dat het pad zo direct ophoudt. Ik besluit om te keren, maar zeker nog eens hier terug te komen. Het is een mooie wandeling terug langs het zelfde pad en na een half uur sta ik weer in het hectische centrum van Ubud.

Terug op de Raya Ubud ga ik verder staduitwaarts, richting 'The Bridge'. Zo kom ik bijna in het district Kedewatan. Aan deze weg is niets bijzonders te beleven, alleen irritant verkeer. Ik besluit om te keren. Op de terugweg neem ik de oude brug die naast de moderne betonnen brug ligt. Die oude brug met zijn ijzeren constructie en de klinknagels is veel mooier. Het is roestig en groen uitgeslagen, maar dat maakt het antiek. De verweerde houten planken veren onder de voeten. Een authentieke, maar verwaarloosde brug is het.

Op de eerste stop van deze ochtend neem ik koffie en een rozijsentaartje in een bakkerij met een boventerras. Hier heb ik uitzicht op de straat en op het Puri Lukisan museum. Ik raadpleeg mijn Trotter gids om op te zoeken wat daar te zien is. Zalen met moderne kunst, zo lees ik, daar heb ik nu nog geen zin in. Bij de koffie maak ik plannen voor het vervolg van de stadswandeling.

Bij het paleis ligt een prachtige tempel die ik bij toeval ontdek door af te gaan op het geluid van een gamelanorkestje. De tempel blijft gesloten voor bezoek omdat er een ceremonie gaande is, maar voor de tempel liggen in een feeërieke tuin twee symmetrisch vijvers met Lotus bloemen. De toeristen verdringen zich voor een foto van zichzelf met de tempelentree en de Lotusvijvers op de achtergrond. Er pal naast ligt het Restaurant Lotus met een terras dat uitzicht biedt op de tuin.

Bij de markt, ook gelegen aan de Raya Ubud, kijk ik naar al die kramen en naar het volgepakte gebouw van de overdekte markt. Het is er druk met kopers en verkopers. Vandaag heb ik nog geen souvenirs nodig, misschien kom ik later nog eens op deze markt terug. De zon staat hoog aan de hemel, het is tropisch warm en ik krijg weer dorst. Zoekend naar een volgend terras kom ik terecht op de Jalang Dewi. In een gezellig uitzien open café bestel ik een Cola en 'spring rolls' als een lichte lunch.

In mijn reisgids staat een gezellige boekhandel beschreven die in een achterafstraatje zou moeten zitten. De winkelier zou altijd wel verlegen zitten om een praatje, zo staat er. Die boekhandel Thierry vind ik niet meteen, maar ik beland zo wel in een hele mooie straat, uit de drukte en met uitbundige festivalversieringen. Tempeltjes links en rechts die allemaal de deuren open hebben staan. Als niet ingewijde zomaar naar binnenstappen is ongepast, maar door de open deuren heb je wel een mooie kijk op de beelden die in de tempel staan. Fraai vind ik de bewerkte deuren die schitteren in de zon en dan een doorkijk geven op een met bloemen versierde beeltenis van een olifant. Voor de deuren van de tempels liggen de offers van bloemen, snoep en wierookstokjes die iedere ochtend vers gebracht worden door de dames.

Rustig verder wandelend kom ik terecht bij het 'Tropical View Restaurant'. Het is heel dicht bij het hotel, maar het is nog te vroeg om daar heen te gaan. Een potje Bali thee met uitzicht op een rijstveld helpt mij de middag door. Langs de rand van het rijstveld is een kitsch vijvertje aangelegd met Lotusbloemen en waterspuwende Godinnen beelden.

Na een kort bezoek aan mijn kamer in het hotel om even op te frissen, ga ik tegen de avond verder met het verkennen van de horeca in de stad. Bij een café in de hoofdstraat, waar ik nog niet eerder geweest was, bestel ik een groot glas vers geperste orange juice. Extra vitaminen kan ik gebruiken na al die rijstmaaltijden. Voor het avondeten wandel ik naar het restaurant Tutmak, aan de rand van het sportveld een eindje verderop en aanbevolen in mijn reisgids. Een rustig restaurant met maar een paar klanten, maar wel met goede maaltijden. Het is ondertussen flink gaan regenen. Omdat ik wil wachten tot het droog is, bestel ik een toetje van het schoolbord met specialiteiten. Het is de lemon pie. Als ik naar het hotel terug loop is de tropische regenbui overgegaan in een klein beetje motregen.

(12 september 2016)

Alleen in Ubud

Vandaag de laatste dag van de groepsreis met de hele groep. Vanmiddag vertrekt het grootste deel van de groep voor de terugreis naar Nederland. Zelf blijf ik nog een paar dagen extra in Ubud. In de ontbijtzaal staat voor het laatste gezamenlijke ontbijt een lange tafel opgesteld met tweeëntwintig stoelen. Tijdens het ontbijt presenteert reisbegeleider Rudolf het kasboek van de foienpot. Iedereen krijgt een keurige kopie van de boekhouding. Er zijn nog 600000 roepies over in de kas. Er wordt besloten dat bedragje aan een goed doel te schenken. Omdat iemand in verband met zijn Geo-Caching hobby vanochtend toch al een schooltje zou gaan bezoeken, wordt besloten het bedrag aan het schooltje te gaan schenken.

Op een afstand van 700 meter, zo meldt de GPS ontvanger die gebruikt wordt voor Geo-Caching, ligt het schooltje 'Sjaki-Tari-Us' voor verstandelijk gehandicapte kinderen. Met een klein groepje gaan we er heen om de 'schat' te vinden die daar ergens verstopt ligt en om de enveloppe met inhoud te overhandigen. We worden ontvangen door een Nederlander die daar in het schooltje vrijwilligerswerk doet, nu al gedurende drie jaar. Een half jaar in Nederland om met tijdelijk werk wat te verdienen en dan weer terug naar Bali voor weer een half jaar. Deze Nederlander schijnt zijn draai in Bali wel gevonden te hebben.

Gezeten in het restaurantje wat bij het schooltje hoort krijgen we uitleg over het doel van de stichting Skaki-Tari-Us. De stichting is een duurzame organisatie die kinderen en tieners met een verstandelijke beperking ondersteunt. Ze begeleiden ze in hun ontwikkeling en helpen ze bij hun deelname aan de samenleving als gelijkwaardig mens. Het motto is: 'niet minder, maar anders begaafd'. Tijdens een korte rondleiding zien we de speels ingerichte lokalen voor alle leeftijden. De groepen van leerlingen worden niet samengesteld op basis van leeftijd, maar vaker op hun capaciteiten. De 'schat' wordt snel gevonden, het is een versierde rode doos die ergens in het trappenhuis staat. De Geo-Caching hobbyist is ook weer gelukkig. We nemen hartelijk afscheid van het schooltje en de meesten van het groepje gaan terug naar het hotel voor een kop koffie.

Ik wandel verder in het centrum van Ubud, want ik wil het enorme standbeeld bekijken dat aan het begin van het centrum op een rotonde staat. Al een paar keer heb ik dat imposante beeld van enkele tientallen meters hoog vanuit de bus gezien, nu wil ik er een goede foto van maken. Makkelijk vind ik het beeld aan het einde van Jalang Raya Ubud, maar de zon staat achter het beeld. Dat is niet gunstig voor een foto, later kom ik nog wel eens terug.

In de middag ga ik even terug naar hotel om de groep uit te zwaaien. Een tweetal is al in de loop van de ochtend vertrokken voor een verlenging op een ander eiland in Indonesië. Bij het instappen in de bus geef ik de negentien vertrekkenden nog een laatste hand ter afscheid. Ook reisbegeleider Rudolf vertrekt met die bus en zal dan vanaf de luchthaven met een openbare bus terugreizen naar zijn woonplaats in Oost-Java. Bij het uitzwaaien van de vertrekkende bus bekruipt mij het vreemde gevoel dat ik nu helemaal 'alleen' in Bali ben. Even voelt dat ongemakkelijk, maar dat is snel over. Uit ervaring weet ik

dat ik mij kan redden en mijn pad kan vinden in een grote stad. Bij de receptie probeer ik alvast een taxi naar de luchthaven te laten reserveren. "Nee, kom een dag van te voren nog maar eens terug, we zouden het kunnen vergeten". Zo gestroomlijnd kan de receptie blijkbaar niet werken. Goed, ik ga het over twee dagen opnieuw vragen.

's Middags staat de zon beter voor foto's van het enorme standbeeld op de rotonde. Helaas is het bewolkt en de lucht wat grijs. Op Raya Ubud kom ik nogmaals langs het paleis, binnen de ommuring is het vol met voornamelijk Aziatische toeristen. De toegang is gratis, dus ik loop eens door de poort. Binnen de omheining lijkt het op een tempelcomplex met vele kleine tempels net als overal. Alleen glimmen de beelden en de deuren met bladgoud net iets extra. Veel meer is er niet te zien en ik loop weer naar buiten. Een paar honderd meter verderop houd ik een koffiestop bij 'Daily Baquette' een bakkerij met terras op de eerste etage. Met een Americano en een rasiin roll bedenk ik wat ik verder ga doen vandaag.

Zoals al eerder bedacht ga ik deze avond terug naar het leuke restaurantje Yuga Warung midden tussen de rijstvelden. Het is een stukje wandelen over een smal stenig pad, maar dan loop je na een kilometer op een idyllische plek. Buiten bij Yuga Warung staan aantrekkelijke borden met het menu en de vermelding dat er tijdens het happy hour een appetizer en dessert 'from the house' is. Een houten brug over een stroompje, een trapje versierd met oranje bloemen en dan sta je op een mooi overdekt terras met maar enkele tafels. Een glimlachende gastvrouw brengt je galant naar de tafel van jouw keuze. Met een 'excuse

me sir' wordt alles beleefd en voorzichtig op tafel neergezet. Helaas is het vandaag zwaar bewolkt, dus een fraaie 'sun-set' over de rijstvelden is niet te verwachten.

Desondanks is het uitzicht rustgevend. Een paar vogels die neerstrijken op de dammetjes, tussen de rechthoekige vakken aangeplante rijstplantjes. In de verte zie ik een boer die zijn rijstveld inloopt voor inspectie. Het bordje Bihun Goreng is voortreffelijk en de portie heeft een behoorlijke grootte. Buiten staat aangegeven 'happy hour between 14 - 19 hr with free appetizer and dessert'. Ik kreeg een pittig voorafje met flensjes in saus en als toetje krijg ik een stukje opgerolde pannenkoek met een zoete vulling. De prijzen in dit restaurantje zijn ongelooflijk laag. In totaal betaal ik nog geen 60000 roepies.

Bij schemerdonker zoek ik mijn weg terug over het pad naar het centrum van Ubud. Het is nog vroeg in de avond en onderweg in de hoofdstraat zoek ik nog een gezellig café voor koffie en een tweede toetje. Naarmate ik langer in Ubud ben, ontdek ik steeds meer gezellige cafés. Eerst viel het niet op en liep ik er aan voorbij. Nu ik wat meer vertrouwd geraak met de stad en meer inwendige rust heb gekregen zie ik steeds meer leuke gelegenheden. Zo ontdek ik het Bali Pest Café. Gezellige ronde tafels met kaarsen, rustige muziek, uitzicht naar buiten en attente vlotte bediening. Een kat loopt rustig tussen de tafels, maar bedelt niet. Hier bestel ik nog een grote mok koffie en een stuk carrot cake met een bolletje vanille ijs.

(13 september 2016)

Monkey Hotel

Mijn hotel in Ubud heet 'Champlung Sari' en ligt aan The Monkey Forest Road. Gezien de straatnaam moet dan toch betekenen dat het aangrenzende stuk oerwoud toch al heel lang door apenkolonies bevolkt moet zijn. De tempels in dat stukje oerwoud waar de apen in rondstruinen moeten dan toch al eeuwenlang door die apen bewoond zijn. Omdat het hotel aan de andere kant van die weg ligt, steken er regelmatig apen over naar de hotelgebouwen. Bij zonsopkomst hoor je al gerommel op het dak, of zie je de apen op het balkon van je kamer. Rennende, springende en vechtende apen, waarbij het niet vreemd is dat het meubilair omver gegooid wordt. De ontbijtzaal wordt zoveel mogelijk dichtgehouden. "Please, close the door", staat er bij de ingang. Er zijn wel smalle spijlen in de raamopeningen, waar een kleine aap doorheen zou kunnen. Vanochtend zag ik een niet al te grote aap door de spijlen naar binnen komen en een duik op het broodbuffet nemen. Een dame van het personeel rent er gewapend met een bezem op af. De aap vlucht met een broodje weer naar buiten. Bij elkaar duurt de roof maar enkele seconden. Even later zit er een aap voor een glazen raam naar binnen te kijken door het glas. Een van de gasten is zo onverstandig om het raam een klein stukje te openen en een banaantje aan de aap te geven. Routineus wordt de banaan door de aap gepeld, zittend voor het raam. Dit vind ik foutief gedrag van de gasten. Op deze manier wordt het hotel over enige tijd in bezit genomen door de apen en wordt het onleefbaar.

Ubud - wandeling

Op de tweede dag dat ik helemaal alleen in Ubud ben, ga ik de omgeving wat verkennen. Volgens mijn plan ga ik twee wat minder bekende tempels bekijken in de buurt van Ubud. Allereerst ga ik naar de tempel van Goa Gajah, op ongeveer een afstand van 4 km. De makkelijkst te volgen weg is via de hoofdwegen, maar dat is niet de prettigste. Het verkeer is onophoudelijk druk op deze vroege morgen. Ik word haast gestoord van al die brommers en auto's die langs me heen razen. Buiten de bebouwde oom houdt het smalle en moeilijk te belopen trottoir ook op. De infra-structuur is niet afgestemd op wandelaars, ik ben dan ook de enig die langs het randje van de asfaltweg voortploetert.

Goa Gajah

Nog voor de ticketverkoop word ik aangevallen door een horde sarong-verkoopsters. "You must have sarong, sir!" Als dat echt zo is, dan zijn sarongs gratis te leen bij de ingang, zo is mijn ervaring. Dankzij mijn lange broek mag ik gewoon zonder sarong naar binnen. Vele traptreden omlaag in een groene vallei brengen mij bij het haast verscholen tempelcomplex. Het meest opvallende is de ingang van de grot van de kluizenaar, die hier lang geleden gewoond heeft. De monsterlijke figuren waarmee de toegang tot de grot versierd is, trekken de meeste aandacht. Een groteske boosaardige kop boven de poort en vreemde figuren uitgehouwen in de uitstekende rotswand. Ik kijk in de duistere grot, maar er is binnen eigenlijk niets te zien. Het meest bijzondere blijft de entree.

Midden op het plein is een bassin met acht fonteinen in de vorm van vrouwenbeelden. In het groene water zwemmen donker gekleurde grote vissen. Via stenen trappen daal ik dieper de vallei in. Beneden is een prachtig aangelegd parkje rondom een natuurlijke waterval en eeuwenoude bomen met een woud van reusachtige grondwortels. Links liggen enorme rotsblokken met hier en daar versieringen en gebeeldhouwde motieven. Een oudere man staat er bij en wijst bij iedere voorbijganger, "look here, big gigant Buddha, falen down, now broken". Blijkbaar hoopt hij op een fooi voor deze uitleg. Na een half uurtje heb ik het hier bij Goa Gajah wel gezien. Wat ik mis bij al die tempels is een bankje om even rustig te zitten en oudheden tot je te laten komen. Dit tempelcomplex is minder toeristisch en het is dan ook niet zo vreselijk druk met bezoekers. Op de parkeerplaats mis ik de sarongverkoopsters. Graag had ik nog even willen zeggen dat een sarong echt niet nodig was (mits 'descent dressed').

Yeh Pulu

Mijn volgend doel is Yeh Pulu om de bas-reliëfs te bekijken. Het ligt op een afstand van twee kilometer van de Goa Gajah en dus ook goed te belopen. Eerst weer een tocht van een kilometer langs de snelweg en dan kan ik rechtsaf een binnenweg in. Hier is het direct veel rustiger, slechts af en toe een brommer die passeert. Als ik het eerste verwijsbordje zie met 'Yeh Pulu 200m', stopt naast mij een brommer met een artistiek langharig persoon er op. Of ik misschien naar Yeh Pulu wil en of ik misschien een lift achter op de brommer wil. Nooit heb ik op een brommer gezeten, dus ik bedank. Twee honderd meter verder is er een ticketverkoophokje en het lijkt of ik de enige bezoeker ben. Weer trappen afdalen en dan links van mij liggen weer schitterend groene rijstvelden in de ochtendzon. Even verder op het betonnen pad zie ik een bruisende waterval. Iets voor mij loopt een wat oudere mevrouw met een bos bananenbladeren of iets dergelijks onder de arm. Weldra passeer ik de zwarte kei waarop met gouden letters een uitleg over Yeh

Pulu geschreven is. Na lezing stap ik door een tempelpoort en voor mij openbaart zich het bas-reliëf, het grootste met een lengte van 26 meter met taferelen uit het dagelijkse leven. Het vrouwtje dat ik eerder zag, scharrelt rond en is bezig met het plaatsen van offerbloemstukken in de aangrenzende tuin. Als ik bij een beeltenis van een Olifant in het reliëf aangekomen ben, spreekt het vrouwtje mijn aan. "Ganesh", zegt ze en ze wijst op de olifant. In mijn reisgids staat inderdaad dat er bij de Ganesh vaak een oud gerimpeld vrouwtje te vinden is dat je besprenkelt met heilig water. Het klopt helemaal, dat is deze mevrouw dus. Ze wijst me op de doorzichtige box met het opschrift 'donation'. Er zit nog maar één briefje in, dus dan ben ik vandaag de tweede bezoeker. Wat een verschil

met het massatoerisme bij de meeste tempels. Ze besprenkelt mij met een bosje takken uit de gele pot met heilig water die ze bij zich draagt. Ze gaat maar door met sproeien, net zo lang ik zeg "that will be enough". Een foto maken van de mevrouw is toegestaan en ze poseert bereidwillig. Ik kijk nog verder naar het reliëf en ik zie vreemde voorstellingen, zoals een vrouw die aan de staart van een paard staat te trekken. Ik heb genoeg gezien en verlaat rustig het heilige terrein. Op het pad omhoog is nu ook de kraam met houtsnijwerk geopend en daar tref ik weer de brommerrijder die mij een lift aanbood. Iets zegt mij dat hij mijn komst gemeld heeft, zodat het oude gerimpelde vrouwtje haar positie kon innemen omdat het zo in de boeken staat.

Verder op het pad, richting de uitgang, leg ik aan bij Yeh Pulu Café', een idyllisch terras midden in het groen. Hier zit een mevrouw aan een terrastafeltje een boek te lezen. Te oordelen naar haar rugzak was zij vandaag de eerste bezoeker. Bij de vriendelijke serveersters, waarschijnlijk moeder en dochter, bestel ik een Coca Cola. Ook dit restaurantje wordt in mijn boek aanbevolen.

In een terugtocht langs de vervelende drukke snelweg heb ik geen zin. Op de kaart zoek ik een andere route uit. Eerst een stukje naar het noorden, via een iets minder drukke weg en dan in het plaatsje Pejeng naar het westen. Zo zou ik weer in Ubud terecht moeten komen. Het klopt helemaal, maar het laatste stuk van de route is een stuk weg met veel klimmen, dalen en scherpe bochten. Hier moet ik echt langs de rand van het asfalt voorzichtig lopen. Alle brommerrijders die passeren lachen mij goedbedoeld toe. Ook hier ben ik weer de enige wandelaar. Een man die langs de weg aan het werk is, roept mij vriendelijk toe: "hey, walking man!" De tocht is best mooi, maar toch ben ik opgelucht als ik weer in Ubud aankom. Hier kan ik weer aansluiten bij de andere toeristen die moeizaam over de smalle trottoirs voortsukkelen.

Vlakbij het hotel neem ik plaats op een terras op de tweede etage, met uitzicht over de straat en ik bestel een sandwich en een Americano. In dit café was ik al eerder geweest en je kan daar lekker zitten en het straatleven van bovenaf observeren. Op mijn kamer houd ik daarna een siësta van een paar uur.

Er is nog voldoende tijd en roepies over om te besteden, dus ik besluit nogmaals een traditionele dansvoorstelling te bezoeken, maar dan in het paleis. In de buurt van de kruising Monkey Forest Road en de Jalang Raya Ubud vind ik de ticketverkopers op straat. Het lijkt raar om midden op straat het ticket te kopen. Voordat ik 100000 roepies geef, bekijk ik het ticket heel goed. Op het ticket staat: 'Legong and Barong Dance by Sekehe Gong Panca Artha, The great Mahabrata Epic and the best of classical dance of Bali'. Het lijkt wel een officieel ticket en de prijs klopt met wat er in de reisgids staat. De wachttijd totdat het tijd is om naar het paleis te gaan breng ik door met een pot thee op een terras. Eerst was ik van plan om naar Starbucks te gaan, maar daar betaal je twee keer teveel voor een eenvoudige koffie.

Drie kwartier voor aanvang ga ik naar het paleis en dan is het al vol op de tribune in de open lucht. Ik vind een goede plaats schuin van voren op een stenen ornament. Bij aanvang zit alles vol tot en met de zitplaatsen op de grond. Het is weer een Barongdans met de zelfde figuren als ik eerder in Ubud gezien had. De dans is weer kunstig, maar van het verhaal begrijp ik nog weinig. Jammer dat de zang ingeblikt lijkt en ergens van achteren komt. De dansers doen aan een vorm van playback met hun mimiek. Na anderhalf uur is het afgelopen en ik vind het ook wel genoeg zo.

Snel ga ik terug naar de hoofdstraat om te gaan eten. Uit mijn gids heb ik het restaurant 'The Three Monkeys' uitgekozen. Al een paar keer kon ik het niet vinden en liep ik er aan voorbij. Nu ik al een paar keer de hoofdstraat gezien heb, kan ik het gezochte restaurant nu wel snel vinden. In mijn gids staat dat er een 'professionele' bediening is. Nu ik er gegeten heb weet ik wat er mee bedoeld wordt. De bediening is niet bijzonder vriendelijk, eerder zakelijk en kordaat.

(14 september 2016)

Ubud – Een na laatste dag

Recht tegenover het hotel is een smal pad dat toegang geeft tot een parallelweg van de drukke hoofdstraat. Het blijkt een heerlijk rustige weg te zijn. Langs de weg zie ik villa's, pensions, tourbureautjes, restaurantjes en daar tussendoor kleine rijstveldjes. Op de waranda's van kleinschalige hotels zitten enkele toeristen aan hun ontbijt. Eigenlijk zou heel Ubud zo moeten zijn. Deze straat, de Jalang Bisma, komt na een kilometer uit op de Jalang Raya Ubud en daar begint de hectiek van de files in de verkeersspits en het massatoerisme weer. In een café aan Raya Ubud, dat nog maar net open lijkt te zijn, bestel ik een kop koffie, om het plan voor vandaag te overdenken.

Er is nog een wandelpad vanuit het centrum door de rijstvelden dat ik nog moet gaan ontdekken. Het begint vanaf de Jalang Kaleng, vlak bij het paleis en het bijzondere aan deze straat is, dat het geplaveid is met gesponsorde betontegels. Alle tegels zijn voorzien van naam en tekeningen van de sponsors. Ik zie namen van bedrijven, maar het meest van particulieren, waaronder een aantal Nederlanders. De geplaveide weg wordt smaller, klimt wat en dan sta je opeens midden tussen de rijstvelden. Het is weer een schitterend

uitzicht en misschien nog wel mooier dan het eerder gevonden rijstveldenpad. Dat pad ligt een paar honderd meter verderop en aan de andere kant van die rijstvelden. Af en toe passeert er een brommer en dan moet ik mij smal maken en bijna op het rijstveld dammetje gaan staan om passeren mogelijk te maken. In de verte zie ik een kolonie reigers in het groene veld, maar te ver weg voor een goede foto. Hier en daar staat een luxe villa, of een huis dat te huur is. Dan een luxe hotel, dat alleen maar per brommer bereikbaar is. Het pad na het hotel is nog smaller geworden en er passeert nu geen ander verkeer meer. In de verte nadert een oudere vrouw met een mand op haar hoofd. Bij het

passeren spreekt ze me aan en zegt: "walking, yes?" Ze zet haar mand neer en er pakt er een zakje met

bananen uit. Engels spreken doet ze nauwelijks, maar ik begrijp dat ze mij bananen wil verkopen. Eerst zeg ik "nee", maar dan bedenk ik mij. Ze laat mij twee bananen zien en ik vraag hoeveel het moet kosten. Dan noemt ze zoiets als 120000 of 12000, dat begrijp ik niet goed. Maar ook 12000 is te veel voor twee bananen. Ik laat een briefje van 2000 zien. "No, no", zegt ze en ze doet een banaan weg. We komen uiteindelijk overeen 6000 voor een banaan. Als de koop gedaan is, vraag ik of ik een foto van haar mag maken. Dat kost dan 2000 roepies extra. Ze lacht maar is niet blij, dat kun je zien op de foto. Terwijl ze wegloopt, begin ik aan die ene banaan voor 8000 roepies, zeg maar 60 eurocent en ik maak stiekem nog een foto van haar. De banaan, misschien net geplukt, is wel heel lekker. De beste banaan die ik ook gehad heb.

Weldra lijkt het pad op te houden. Ik kan kiezen, balanceren op de betonnen rand van een aangelegd bevoeiingskanaal, of via een nauwelijks begaanbaar pad de jungle in. Ik raadpleeg Google Maps en dan zie ik dat ik bijna op de zelfde coördinaten ben waar ik op het vorige pad ook gestopt was. Blijkbaar zit er een stukje nauwelijks begaanbaar stukje jungle in het rijstveldenpad. Ik besluit terug te gaan en maak een extra omweg voor een vroege lunch bij Yuga Warung.

Op mijn hotelkamer houd ik een middag siësta. Het is rond vier uur als ik op het punt sta om weer de stad in te gaan en er zich een korte hevige tropische regenbui aandient. De bui wacht ik af in de hotellobby. Als het bijna droog is, loop ik naar de overkant van de straat, naar Kopi-Bali-House-Ubud. Hier neem ik een cappuccino en werk mijn dagboek bij. Het is nog te vroeg om nu al te gaan eten en daarom ga ik bij een volgend café in de hoofdstraat een goede verse fruit-juice halen. Ik krijg een groot glas vers geperst sap van mango en sinaasappel. Het is weer harder gaan regenen en daarom zoek ik zo dichtbij mogelijk een mij

aansprekende eetgelegenheid. Zo kom ik voor de tweede keer bij 'Dian' terecht. Het is een eenvoudig restaurant met een simpele kaart en lage prijzen. Ik bestel een mie-goreng, altijd betrouwbaar en altijd goed gevuld met vlees en groente. Ondertussen is het weer droog geworden en de meisjes van het restaurant zetten de reclameborden met het menu weer buiten.

(15 september 2016)

Ubud – Dag van vertrek

Het is vandaag de laatste dag van mijn verlengd verblijf in Ubud. In de hotellobby regel ik praktische zaken, ik check uit, lever de kamersleutel in, zet mijn bagage in de opslag en controleer of er echt een taxi naar de luchthaven geregeld is voor vanmiddag.

Het moet een dag worden zonder al te grote inspanningen en daarom maak ik er een museumdag van. Via de rustige Jalang Bisma wandel ik naar het centrum. De straat komt bijna recht tegenover het Puri Lukisan museum uit. Dit heb ik zo gepland om de onrustige hoofdstraat te vermijden. De toegang tot museum is ruim tweemaal duurder dan in mijn reisgids staat beschreven. Maar dan krijg je wel de mogelijkheid voor een 'afternoon-tea' in het museumrestaurant. Ik wissel mijn bon in voor een 'morning-coffee'. Tot mijn verrassing krijg ik er ook nog een gebakje bij van rijst, vruchten en kokos.

Het museum heeft vier gebouwen, oost, west, noord, zuid. In het zuid paviljoen staat houtsnijwerk dat ik nog wel mooi vind. In de andere gebouwen veelal schilderijen die soms wel aardig zijn met absurde situaties of gebaseerd op mythes en legendes. Jammer vind ik dat in de sombere ruimtes de verlichting slecht is. De schilderijen in vaak donkere kleuren komen dan niet tot hun recht. Het is dan wel het oudste museum, opgericht in 1956, maar toch valt het mij wat tegen. Volgens de brochure toont het hedendaagse kunst en het museum heeft als doel om de werken ten toon te stellen en te conserveren. De tuin tussen de gebouwen en de fontein vind ik nog het mooiste van het museum.

De tijd tot aan het vertrek zit ik uit op de terrassen die ik onderweg tegenkom. Op de Jalang Bisma neem ik een lichte lunch met een 'baked ciabatta' met ham. Het is een leuke plek, met maar zes tafels. Als ik binnenkom maakt het meisje dat mij welkom heet een buiging. Ergens achter de bar wordt de gamelan muziek aangezet. De tafels zijn kunstzinnig beschilderd in bonte kleuren en ik ben de enige gast. Dit is nu echt een kleinschalig rustig restaurantje zoals ik dat van Bali verwacht had. Fijn is dat hier een Engelstalige krant op tafel ligt, de Jakarta Post. Voropaginanieuws is het ongeluk met een toeristenboot op weg van Bali naar de Gili-eilanden. Een korte hevige explosie op het schip met 29 toeristen en 4 opvarenden aan boord. Met de ambulance zijn er 15 mensen afgevoerd en 2 zijn er direct overleden. Andere toeristen zijn ernstig gewond. Men vermoedt dat een geëxplodeerde benzinetank onderin het schip de oorzaak is. Het is hier vlakbij gebeurd en gezien de armoedige staat van de schepen die we op onze reis gezien hebben, kan ik een dergelijk ongeluk begrijpen. Met de lunch en de krant zit ik hier ruim een uur. Dan wandel ik rustig verder naar de hoofdstraat.

Het is nog anderhalf uur dat ik in Ubud kan doorbrengen. Bij het gezellige café tegenover het hotel zijn alle tafels bezet. Dan neem ik nog maar een koffie in de minder gezellige Pizza-bar naast het hotel. In de

hotellobby wacht ik de komst van de taxichauffeur af. Al een kwartier voor de afgesproken tijd meldt de hotelchauffeur zich. Het blijkt dat men geen externe taxi geregeld heeft maar dat het busje van het hotel mij naar de luchthaven gaat brengen. Hoe lang gaat de rit duren vraag ik. Misschien een uur, misschien twee uur zegt de chauffeur, hangt van de verkeersdrukke af. De eerste drie kwartier zijn nodig om de stad uit te komen. In een tergend langzaam tempo, wandelen gaat sneller, baant de wagen zich moeizaam een weg door het eenrichtingsverkeer in de hoofdstraat. Eenmaal buiten Ubud gaat het wat sneller. Dan nog door de drukke hoofdstad Denpasar en het toeristische Kuta en dan ben ik ruim op tijd op de luchthaven voor mijn vlucht naar Jakarta.

(16 september 2016)

-blanco-

Naschrift

Als ik weer thuis ben, haal ik nogmaals uit de bibliotheek de film 'Eat, Pray and Love', met in de hoofdrol Julia Roberts en naar het gelijknamige boek van Elizabeth Gilbert. De schrijfster is op zoek naar zichzelf en bezoekt dan in een jaar de landen Italië, India en Indonesië. Het laatste deel speelt zich af in de omgeving van Ubud. Ik was benieuwd of ik de beelden uit de film zou herkennen van mijn bezoek aan Ubud. Helaas zag ik weinig herkenningspunten. In mijn boekenkast staat dat boek 'Eat, Pray and Love', dat ik zo'n twee jaar geleden heb gelezen. Opnieuw lees ik het laatste deel dat in Bali en duidelijk in de omgeving van Ubud handelt. Nu lees ik meer dingen die ik herken uit mijn eigen ervaringen in Ubud. Eigenlijk had ik stiekem gehoopt het geluk te vinden in Ubud dat Elizabeth Gilbert daar gevonden heeft. Nuchter redenerend kan dat ook niet met een verblijf van slechts een week, waarbij je voornamelijk de toeristische tempels bezoekt. Liefst had ik zo'n medicijnman als Ketut Liyer uit het boek willen ontmoeten. Wel veel apen en toeristen gezien, maar geen medicijnmannen. Het boek vond ik beter dan de film. In de film neemt het verhaal een andere wending en zijn belangrijke details uit het boek weggelaten.

Als ik nog naar Indonesië terug zou keren, dan zou ik zeker niet naar Java gaan. Dat grote eiland is te rommelig en te hectisch in mijn beleving. Misschien komt dat ook wel omdat ik deze reis nauwelijks heb voorbereid. Ik heb geboekt, ben vertrokken, zonder de beschrijving met de plaatsen goed te bekijken van te voren. Zelfs een kaart van Indonesië heb ik niet bekeken. Enkele weken van te voren heb ik een reisgids gekocht. Bali en Java stond om het omslag, dus dat is wel goed, dacht ik. Pas tijdens het wachten bij de vertrek gate op Schiphol, heb ik dat boek voor het eerst opengeslagen. Toen bleek dat het meest geschreven werd over Bali. Over het eerste deel van de reis door Java stond er nauwelijks iets in. Dit boek begon pas in Yogyakarta. Daar komt ook mijn verbazing uit voort als we op zekere dag ergens naar een natuureservaat aan zee reizen. Hoor je de zee al, vroeg de reisbegeleider een keer 's morgens terloops en ik snapte niets van deze vraag. Had ik mij beter voorbereid, dan had ik mij beter kunnen inleven.

Zonder de voorbereiding heb ik de reis en de route gewoon op me af laten komen. 's Morgens op een reisdag stapte ik in de bus en ik dacht we zien wel waar we terechtkomen. Of anders lees ik er onderweg wel over in mijn boek. Maar in mijn boek stond er nog niets over in. Pas vanaf Yogyakarta ben ik mijn reisgids als een bijbel gaan beschouwen. Er stond veel bruikbare informatie in, zeker over de plaatsen in Bali. De informatie van de Javaanse reisbegeleider viel wat tegen. Hij vertelde wel veel, helaas verstonden we het nauwelijks.

Als ik nog eens naar Bali terug zou keren, misschien wel om het geluk te gaan vinden, dan heb ik geleerd dat ik naar een andere plaats moet gaan dan Ubud. Er zijn vast veel mooiere plaatsen op Bali, of de eilandjes daarom heen, te vinden die mij beter bevallen. De plaats Ubud mag dan wel de naam hebben van de gezelligste plaats, ik vind het er te druk. Vlak buiten Ubud is het leven al beter en meer relaxt. Een huis huren voor wat langere tijd is best betaalbaar, dat heb ik er zelf kunnen zien.

Alle voorgaande bladzijden heb ik geschreven op basis van de aantekeningen die ik onderweg gemaakt heb. Dagelijks beschreef ik de gebeurtenissen op, meestal 's avonds in een restaurant, of bij de koffie daarna. Het gaf mij een overzichtelijk gevoel en ook een moment om de dag mooi mee af te sluiten. De foto's zijn geselecteerd op illustratiewaarde voor de geschreven tekst. Het zijn niet perse de mooiste of de beste foto's, maar wel foto's die het verhaal ondersteunen. De mooiste foto's wil ik op een andere plaats publiceren.

(7 oktober 2016)